asturias

guatemala efsaneleri

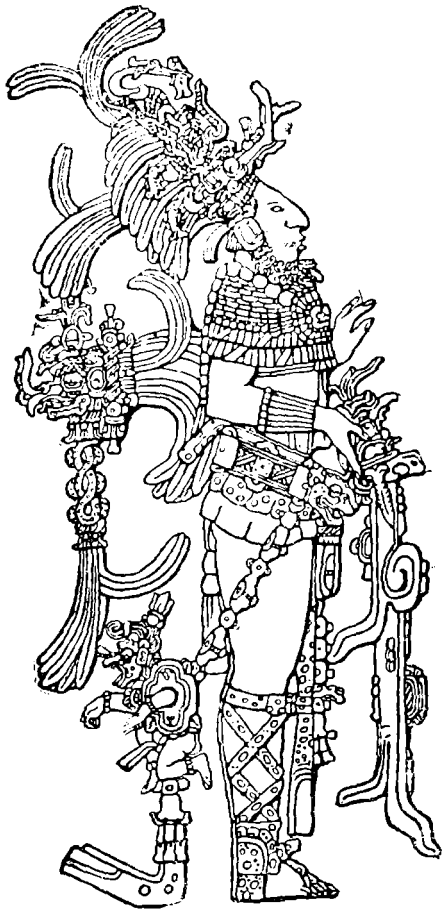

2. Baskı

Paul Valery'nin önsözü
ve 21 Maya motifi ile

NOBEL 1967

Guatemala Efsaneleri

Miguel Angel ASTURİAS

Guatemala Efsaneleri

Maya motiflerinden alınmış 21 desen ve
Paul Valéry'nin önsözüyle

Çeviren : Tahir Alangu

CEM YAYINEVİ

Guatemala Efsaneleri, orijinal adıyla «Leyendas de Guatemala» CEM YAYINEVİ'nin NOBEL YAYINLARI dizisinin yirmi birinci kitabıdır. Daha önce aynı yayınevinin YİRMİNCİ YÜZYIL KLASİKLERİ dizisinde çıkmış ve tükenmişti. Bu defa ikinci baskısı yapılan eser Almanca'dan çevrilmiştir, Fransızca ve Almanca çevirilerinde de bulunan 21 Maya motifi aynen kullanılmıştır.

Dizgi: Alfabe, Baskı: Fono Matbaası, İstanbul 1968

Paul Valéry'nin Önsözü

Bu efsaneler beni tüm sarhoş etti. Bağrındaki kayalar ve ümüzlü topraktan hayatı yuğurup yaratan ama içinde yine de tehdit edici olmakta devam eden çeşitli güçleri saklıyan, iki okyanus arasında bir felâketin darbeleri altındaymışcasına varlığın yeni biçimlerini, birleşimlerini yaratmağa yönelen ve hep kramplar içinde titreşen tabiatın, bu ruhi ürünlerini, bütün çağların inanç ve tasarılarıyla karma bir halkın masal ve törelerinin böylesine garip bir düzenle içiçe örüldüğü bu olay - düş - şiir'leri okurken içlerinde hiç bir şey bana yabancı gelmedi. Başka deyimle, benim beklenmiyeni kavrama yeteneğime ve ruhuma yadırgatıcı gelmedi.

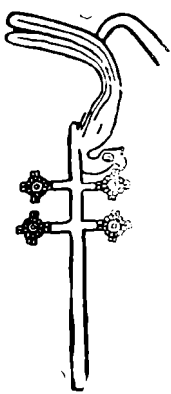
Kızgın bir tabiatın, karmaşık bir bitkiler dünyasının, yerli büyücülüğünün, İspanyol teolojisinin nasıl da bir karışımı! Bütün bunlar, volkanların. keşişlerin, afyonkeşlerin, baha biçilmez mücevher satıcılarının, papağan gevezeliklerinin «ülkeyi bir baştan bir başa dolaşarak dokumaların yapılışını ve sıfırın değerini öğreten büyücülerin» hep birlikte bütün düşlerin en sıtmalısını yaratıp oluşturdukları bir diyarda oluyor.

Bu kitabı okurken, büyülü bir iksiri içer gibi oldum. Çünkü bu küçük eser okunmaktan çok içiliyor. İçindeki apayrı, bambaşka zevkleri yaşıyarak katıldığını bir tropik düşüne götürüyor beni. Hayal bitkilerinin özsuyunu emer gibi, ya da kuşları uçarken yakalayıp yutuveren

çiçeklerin özünü içer gibi oldum. «Düşlerin cini ruhun içinde uyanır..»

Stendhal, her sabah anayasadan bir bölüm okunamızı öğütlüyor. Bu öğüdün bir değeri vardır elbette. Ama örnek bir reçeteler kitabı da, her hususta tam olmalı bence. Sert bir ilâçtan sonra teselli edici, dindirici bir merheme, uyuşturucu bir tütsüye de ihtiyacımız var. Bunun için bu Guatemala iksirinden bir mikdarı, özellikle birçok şeylere yararlı olacak.

Paul Valéry

Guatemala, Asturias ve Eserleri Üzerine

Ünlü ozan ve roman yazarı Miguel Angel Asturias, ilk eseriyle ilk olarak 1967 yılının şubat ayında bu kitapla Türk okuyucusunun karşısına çıkmıştı. Nobel armağanı (1967) nı kazanınca, Asturias'ı Türk okuyucularına tanıtınada öncülük yapan «Cem Yayınevi» «**Yeşil Papa**» ve «**Gözleri Açık Gidenler**» romanlarını da yayınladı. Onun kimliği ve eseri üzerinde bilgi edinebilmek için, herşeyden önce bizde adı çok duyulmamış Guatemala üzerinde biraz durmak gerekiyor. Çünkü Asturias'ı anlamak kadar, bu küçük kitaptaki efsanelerden romanlarına kadar bütün eserlerini izliyebilmek de bu küçük Orta Amerika Cumhuriyetini bir parça olsun tanımayı gerektiriyor.

Guatemala, Meksika ile Panama arasına sıkışmış, en büyüğü de Meksika olan Orta Amerika'nın sekiz küçük cumhuriyetinden biri. Yüzölçümü Türkiyenin yedide biri, nüfusu da onda biri kadar. Bütün bölgede olduğu gibi, halk eski İspanyol fatihlerinin torunları, eski yerli kızılderili kabile kalıntıları, bunların birleşmesinden doğan melezlerden meydana geliyor. İspanyol dili ve kültürü, kasabalarda yüze çıkınakla birlikte, dağlarda, ormanlarda ve tarlalarda çalışan geniş halk tabakası arasında eski kabile dilleri ve Maya kültürünün kalıntıları, Hıristiyan dininin baskılarına rağmen sürüp gidiyor. Eski İspanyol töreleri, Katolik kilisesinin halk arasında yayılmış efsaneleriyle eski Maya kültürünün kalıntıları bütün ülkede, dilde, inançlarda, hayatta, kıyafetlerinde kendini belli ediyor. Ama bugün Guatemala denince, Katolik mezhebi, İspanyol dili, eski Maya kültürü ile karışmış İspanyol gelenekleri anlaşılmaktadır.

Bütün ülke yüksek dağlar, volkanik sieralar, yüksek yaylâlar, kıyı ovaları ve tropik ormanlarla dolu. Tropik iklim kuşağında, ormanları yakarak elde edilen büyük çiftliklerde, ço-

ğunlukla Kuzey Amerika meyve tröstleri (United Fruits) hesabına, kahve, kakao, şeker kamışı ve muz üretiyorlar.

Bu ülkenin, Orta Amerika Maya düzeninden kopmasını ve bugünkü yaşama ortamına ulaştıran evrime geçişini belirliyen şartlar, Hernan Cortez'in adamlarından Pedro de Alvaredo'nun Guatemala'ya saldırması ile ortaya çıkıyor; kapanıp sönen bir eski uygarlık aşamasından sonra yeni başlıyan, indiosları (kızılderilileri) gittikçe ezen bir istilâ ve sömürge çağının bitip tükenmek bilmiyen baskıları ve çalkantıları. Ülkenin bugünkü başkenti «**Santiago de los Caballeros de Guatemala**»yı bu conquistador (fetih) komutanı, 1524'te kuruyor. Uzun, kanlı ve sert bir sömürge aşamasından sonra, İspanyol göçmenlerinin öteki koloniler kadar rağbet göstermedikleri bu ülke, 1821'de özgürlüğünü ilân ederek Meksika İmparatorluğu ile birleşecek, sonra Orta Amerika Birleşik Devletleri kurulunca, ondan ayrılacaktır (1823). 1844'de de bu konfederasyondan çözülecektir. Bu sekiz cumhuriyetin, çok az süren bu birleşik devletleri, daha sonra başlarına gelen olaylar süresince daima özlemle hatırlanacak.

Orta Amerika'nın iki Amerika ve iki Okyanus arasındaki stratejik durumu kadar, ta İspanyollar devrinden kalma toprak düzenleri ve yetiştirdiği ürünler de, sürekli olarak ABD'nin bu ülkelere el atmasına, bütün politik ve sosyal gelişmeleri, kendi çıkarları hesabına engellemesine sebep oluyor. Durmadan yenilenen ihtilâller, darbeler, diktatörler, zayıf iktidarlar, bu bahtsız ülkeyi ve insanlarını, yabancılar adına yöneten sömürme düzenlerini sürdürüyor. M. A. Asturias'ın hayat hikâyesi ve eseri gözden geçirilirken, yurdunun coğrafyası ve tarihine ne ölçüde bağlı olduğu açıkça görülecektir.

M. A. Asturias, Guatemala'nın Ciudad kasabasında 19 ekim 1899 tarihinde dünyaya geliyor. Bu hesaba göre, bugünlerde 69 yaşına basmış bulunuyor. Guatemala'nın San Carlos üniversitesinde hukuk okuyor, «**Hintlilerin Sosyal Problemleri**» adındaki bir tezle devlet hukuk sınavını veriyor (1923). Bundan sonra öğrenimini tamamlamak için Avrupaya geliyor, Londra ve Paris'te uzun süre kalıyor, Sorbon'da okuyor. Geliş o geliş. Ara sıra, bir iki yıllığına yurduna dönüyor, bazı yüksek mevki-

lere getiriliyorsa da, ömrünün çoğunluğunu Paris'te ve sürgünde geçiriyor.

Yeni düşünceli ve yurtsever öncüler işbaşına gelince, Asturias, Paris büyük elçisidir. Kendi ifadesine göre, İspanyolca konuşulan bölgelerde ne zaman kendi kitapları toplanır ve yasaklanırsa, bu hareket faşist bir idârenin öncüsü ve habercisi sayılırmış.

Paris'te karşılaştırmalı folklor okuyan, Prof. Georges Reynaud yönetiminde Orta Amerika din ve kültürünü araştıran Asturias, ilk eserini «**Religiones y mitos de la America indigena**» (Amerika Yerlilerinin Dinleri ve Mitolojileri. 1923—1926), adıyla verdi. Bilimsel değeri bir yana, Asturias'ın bundan sonraki eserlerinin ve anlatım tekniğinin temelini bu araştırmasında buluyoruz. Bu büyük folklor araştırması, onun eserlerindeki dil ve hayatı belirlemede kullandığı malzemeyi ortaya koyuyor.

Asturias'ın hayatının ve yazarlığının bir yanı, kendi halkının iki büyük kaynağa dayanan kültürü (İspanyol Maya) ise, diğeri de yurdunun dış sömürücülerine ve yerli satılmış politikacılara karşı açtığı savaştır. Daha doğrusu, onun hayatının bu iki yanı, birbiri içinde erimiştir. Politik davranışı ve sanatında içiçe yürüyen «**direnmesi**»nde, o, zaman zaman memleketini yabancı ülkelerde iki anlamda temsil etmek fırsatlarını buldu: bunlardan ilki Juan Jose Arevalo'nun cumhurbaşkanlığı sırasında yurdunu Meksika, Arjantin, Fransa, Elsalvador'da diplomat olarak temsil etmesidir. Castillo Armas ihtilâlinin başarısından sonra bu görevinden ayrılıyor (1955). Ama onun temsilciliğinin ikinci ve daha büyük anlamı hâlâ sürüp gidiyor. Kendi yurdunun sorunlarını, özgürlük savaşını, kültürünün derinliğini bütün dünyaya yayan güçlü romanlarıyla, bugün dünyanın önde gelen birkaç romancısı arasında yer alıyor, sanatını kendi yurtsever düşüncelerinin, kendi halkının bir savunma aracı olarak kullanıyor. Günümüzde «**Anti-American**» direnmenin en önemli öncülerinden biri sayılıyor.

Asturias'ın eserlerinde birbirine bağlı iki yön açıkça görülmektedir: Kendi yurdunun sosyal-politik sorunlarına bağlı oluşu, kökünü halk sanatının gür kaynaklarından alan güçlü bir sanat çabası.

Onun ilk edebî eseri, burada çevirisini sunduğumuz «**Leyendas de Guatemala**» (Guatemala Efsaneleri, 1930), 1923—1926 arasında hazırladığı doktora tezine dayanıyor. Bilimsel malzemeyi sanat yoluna başarı ile aktarıyor. Onun bütün eserlerinde hep bu bilimsel derlemelere, halk kültürünü derinden tanımaya dayanan bir temel bulunacaktır. Bu eserinde, o, kaybolmuş büyük Maya kültürünün hayata yansıyan, sözlü gelenekte sürüp gelen yüksek anlatım gücünü keşfediyor. Asturias, ilk adımını bilim yolunda atmakla birlikte, bu kaybolmuş yerli kültürünü, titiz bir bilimsel davranışla değil, kendi soyunun büyük bir hayranlıkla bağlandığı dünyasına yaklaşma aracı olarak ele alıyor. Guatemala halkının hayatında eski büyü kültürünün kalıntıları, bugünün hayatı ile karışıyor. Guatemala insanını anlamak için bu köklere inmek, dışarıdan bakanlarca anlaşılmaz sanılan davranışlarını ve zihniyetlerini kavramak için, o büyü kültürünün etkilerini araştırmak ve anlamak gereklidir. Asturias'ın eserlerinde içiçe geçen bu iki dünya, yani bugünün emperyalist - sömürgeci şartlarının getirdiği çatışmalarla eski kültürün, ruhların derinliklerine çökmüş kalıntıları, onun yurdunun gerçek yüzüdür.

«SAYIN BAŞKAN»

Fransadaki ilk sürgünlüğü sırasında, Asturias, şiirleri ve hikâyeleri yanında, ülkesindeki diktatör Estrada Caberra'yı taşlıyan bir roman yazdı: «**El Senore Presidente**» (Sayın Başkan, 1946). Gerçi ilk eseri «Guatemala Efsaneleri» ile dikkati çekmişti, ama romancı olarak ününü geniş çevrelere yayan ilk eseri bu oldu. Bu kitabı için Asturias, «**bütün ülkelerde benzerleri görülen, bütün ülkeler için geçerli olan bir diktatörün resmi**» diyor. Derinlere işliyen bir gözlem gücü ve canlı bir anlatımla, bu kitabında, kendi yurdunun yaşama şartlarını, polis rejiminin soluk aldırmıyan baskısı altında yaşıyan insanların sıkıntılarını tasvir ediyor. Romanda hüküm süren temel duygu korkudur: kişiler ve çevreler keskin çizgilerle, İspanyol gerçekçi romanının büyük ustası B. Peres Caldos'un yaptığı gibi belirlenmektedir.

«Sayın Başkan»ı, eleştiriciler, büyük bir başarı olarak karşıladılar. Yalnız İspanyolca konuşan ülkelerde değil, Fransa'da da okundu. 1952 yılında Fransa'da Uluslararası Roman Arma-

ğanı'nı alışı, yazarına ve eserine dünya dillerinin kapılarını açtı. Türkçeye de geçen yıl içinde çevrilerek «Cem Yayınları» arasında çıktı.

«MISIR ADAMLARI»

Bu romanın peşinden «**Hombres de maiz**» (Mısır Adamları. 1946) geldi. Burada Maya dünyasının bugünün Guatemala halkının dünyasıyla nasıl kaynaştığı gösteriliyordu. Eski mitolojinin, Hıristiyanlığın ve Anglosakson materyalizminin baskıları altında, indiyosların içlerinde nasıl yaşayıp sürdüğü tasvir ediliyor. Orta Amerikanın insanları yalnız yabancılar tarafından sömürülmüyor, tabiat güçleri de onların karşısındadır. Yalnız hastalıklar, açlık, ezici hayat şartları altında değil, metafizik şüpheler altında da kıvranmaktadırlar. Seksüel hayat bile onlar için bir ızdırap konusudur. Çünkü büyücüler, «**maiceros**» ları (Mısır adamlarını) zürriyetsizliğe uğratıyorlar. İnsanoğlu burada, o kadar uzun süredir eksiklidir ki, ne tabiatla, ne de kadınla dengeli bir yaşam kurmaktadır. Büyülü görüntüler o kadar sık kendini gösteriyor ki, bunları bir gerçek olarak kabul etmek ve yaşama düzenlerine bağlamak zorundadırlar. Bu ülke insanları, indiosların mitolojilerine göre, mısır tanelerinden yaratılmışlardır. Bundan dolayıdır ki, onlara «**maiceros**» diyorlar. Büyülenerek kolaylıkla taşa, ya da hayvana dönüşüyorlar... Orta Amerika kızılderililerinin garip, şeytan düzenine bağlı büyücülük dünyaları ile yarı putperest bir hayat süren Maya - hintlilerinin ezilmiş hayatlarıdır bu...

Büyük kazik (kabile şefi) Gaspar İlom, kabilesini maiceroslarla mücâdeleye çağırır. Çünkü hükûmet tarafından toplanıp getirilen maiceroslar, ormanları yakmakta, toprakları büyük mısır tarlaları hâline getirmektedirler. Burada yetiştirilen mısırla büyük ölçüde ticaret yapılacaktır. Halbuki İndiosların inançlarına göre mısır kutsaldır; bir zamanlar insanlar mısır taneşinden yaratılmışlardı. Onlara göre, mısır, ancak yiyecek olarak kullanılabilir. Kim bu mısırları başka amaçlara göre kullanırsa (ispirto), kutsal bitkinin şerefini lekelemiş olur, gizli büyülerin cezâsına uğrayacaktır. Hükûmetin, indioslara karşı yolladığı kuvvetlerin komutanı Albay Godoy, onları yenemez. Direnme genişlemektedir. Ama onların şefi Gaspar İlom'u gizlice zehirletir. Kazik İlom, tabiat güçlerinin himâye

sindedir, yenilmez bir gücü vardır. İlom bu zehiri tanır, ama kendi adamlarının barbarca öldürüldüklerini görünce, zehiri içer. Albay Godoy da günün birinde esrarlı bir şekilde ölür.

Bundan sonra savaş sonunun kargaşalıkları anlatılmaktadır. Savaşa karışan kadın ve erkeklerin ölümleri başlar. Kiminin karısı uçurumun kenarında taş kesilir, kiminin karısı kocasından kaçar, derin kuyulara düşer. Kocaları, karılarını bulmak için uzun yolculuklara çıkarlar. Burada, indioslarda kadının ezilişi kadar, törelere göre yargılanışı ve cezalandırılışı, kadının bir yandan da demonlara karışmış bir varlık olarak hayatta aldığı karışık yer anlatılmaktadır.

«KASIRGA», «YEŞİL PAPA» ve «GÖZLERİ AÇIK GİDENLER»

Asturias'ın bundan sonraki eserleri bir başka, bilinçli yön alıyor. Orta Amerika'yı kıskıvrak bağlayan emperyalist sorunlar ve güçler üzerinde duran büyük bir roman trilojisi yazıyor: bunlardan ilki «**Vientofuerte**» (Kasırga, 1950), ikincisi «**Papa Verde**» (Yeşil Papa, 1954), üçüncüsü «**Los Ojos de los Enterrades**» (Gözleri Açık Gidenler, 1960) adlarını taşıyor.

«**Kasırga**», bir muz çiftliğinde Amerikalı yöneticilerle köylülerin çatışmalarını tasvir eder. Hastalık ve çeşitli yoksulluklarla ezilen köylülerle onları sömüren yöneticiler, çekişmelerinin en kızgın yerinde amansız bir kasırganın kurbanı olurlar. Kasırga, burada toplum çatışmalarının büyük tabiat karşısındaki güçsüzlüğünü belirtmekte bir sembol olarak kullanılıyor. Bu kitabında, Asturias'ın diğer eserlerinde görüldüğü gibi yalın ve vurucu gerçekler, bâtıl yerli inançlar, hayal ve mizah, garip bir düzende içiçe girmiştir. Dehşetli sahneler, tablatın sertliğini anlatan tasvirler, insanı bu şartlar içinde bellrlemeler, eserin en güçlü özellikleri.

«**Yeşil Papa**» adındaki romanda, Geo Maker Thompson adındaki bir Amerikalı plântasyon sahibi ortaya konuluyor. Bu adam, soylu ve gururlu İspanyol ve indiyosların, ülkenin eski sahiplerinin çocukları yanında, Anglosakson sömürücü tipinin barbar ve insafsızca sertliğini temsil etmektedir. Vicdandan yoksun oluşu, güçsüz ve saf insanları sömürmekteki dehâsı sâyesinde, büyük bir servet toplar. Toprakları çâresizliklerinden, ya da zorla ellerinden alınmış köylüler, birleştirilerek bü-

yük muz tarlaları haline getirilen kendi toprakları üzerinde çalıştırılır. Muz hevenklerini çiftliklerden vagonlara, vagonlardan gemilere, yük hayvanları gibi sırtlarında taşımaktadırlar. Burada köylülerin çetin hayatı anlatılıyor.

«**Gözleri Açık Gidenler, 1960**», bu trilojinin son kitabıdır. Dayanakları, baş vuracak bir yerleri olmıyan, umutlarını yitirmiş, bahtsız insanlar «**hayatta haksızlığa uğramış ölülerin gözlerinin açık gideceğine, böyle gömülenlerin gözlerinin ancak büyük ceza günü mahkemesinde kapanacağına**» inanmaktadırlar. Maker Thompson'un ekonomik diktatörlüğü, yabancılara satılmış bir zorbanın politik diktatörlüğü ile birleşerek halkı ezen iki katlı bir baskı düzeni kuruluyor. Bütün ülke acımasız bir idare altında boğulmaktadır. Başkaldırma düşüncesi, devrimci Juan Pablo Mandragon aracılığı ile kafalara yerleşmeğe başlıyor. Anadan doğma bir örgütçü olan Mondragon suikastlar, silâhlı ayaklanmalar düzenler, ama bir türlü başarıya ulaşamaz. Sonunda çâresizliğinden, barışçı bir eylemde karar kılar: grev. Düşüncelerini kabul ettirmek, yandaşlar toplamak için önce en çok ezilmiş, en düşkün işçilerin alın yazılarını paylaşır. Sonra yavaş yavaş üniversite öğrencilerini, öğretim kadrosunu, memurları, askerleri, din adamlarını, demiryolu işçilerini, zanaat sahiplerini, zafere ulaşacak dâvasına inandırır.

Renkler, düşler, gerçekler ve güzellikler, dehşet ve korkularla dolup taşan bu kitapta, yazar, hayatın en çirkef yanından en şiirlisine kadar bütün görüşlerini, insancıl duyguların en iğrencinden en coşkununa kadar bütün çeşitlerini bir araya getirir.

«GUATEMALA'DA TATİL» VE «BİR MELEZ KADIN»

Bu triloji dışında kalmakla birlikte, Asturias'ın, Guatemala halkının toplum sorunlarını anlatmayı henüz bitirmediği, topraksız köylülerin ayaklanmalarını anlatan «Guatemala'da Tatil» (1958) adındaki hikâye kitabından anlaşılmaktadır. Yazarın «anti-American» saldırıları sert ölçüde bu kitabında kendini gösteriyor.

Bugünün İspano - Amerikan sosyal romanının güçlü yenileyicisi Asturias, romanlarını yayınlamakta devam ediyor. «**Tam bir Melez**» (Mulata de Tal, 1963) ile «**Dilencinin Batak-**

lığı» (Alhajadito, 1966) onun son romanları. İyi iliklenmemiş bir pantolon yırtmacının hikâyesiyle gerçekçi bir havada başlıyan «Tam Bir Melez» birdenbire hayâli bir anlatım havasına bürünüyor. Fakir Yumi, karısını mısır yapraklarının şeytanına satıyor. Zengin olunca da şeytanın kendisine yutturduğu bir melez kadınla evleniyor. Bu arada yanlışlığını anlıyor, karısını bir cüce kılığına girmiş olarak yeniden buluyor. Roman bundan sonra tam bir Asturias havasına, korkunç devlerin ve büyücülerin ülkesinde serüvenlerle dolu bir Odisseus romanı kılığına giriyor.

Bütün bu anlatılanlardan çıkan sonuç, Asturias'ın romanlarının kaynağının yerli kültür ve sorunları olduğudur. Yerli kültüre dayanan yerli hayatla toplum çatışmalarını içiçe yürütürken, sömürücülere karşı açtığı savaşı da aynı yörüngede tutabiliyor.

GUATEMALA EFSANELERİ

Asturias'ın burada çevirisini sunduğumuz «**Guatemala Efsaneleri**». 1925—1930 yılları arasında, daha çocukluğunda dinlediği sonra da derlemelerden araştırdığı lejandlardan seçilmiş, bilim çalışmaları sırasında vakit buldukça kaleme alınmıştı. Bu kitabın ilk İspanyolca baskısı Madrid'de (1930), ikinci baskısı ise Buenos Ayres'te yayınlanmıştı (1948). İlk Fransızca çevirisi ise «Cahiers du Sud» yayınevince Marsilya'da çıkarılmıştı (1932). Bu Fransızca yayın, eski Maya motifleriyle süslüydü. Bizim yararlandığımız Almanca çevirisine de alınan bu motifleri kitaba koymağı biz de uygun gördük.

Burada çevirileri verilen beş efsane, anlatımındaki mitolojik nitelikler ve sembol dilinin ifâde özelliklerine alışılınca, içlemlerindeki anlam zenginliklerini kolaylıkla ortaya koyuyor. Bunlardan ilki «**Yanardağın Efsanesi**», bütün mitolojilerde olduğu gibi, bir «**genesis**» (dünyanın ve insanın yaradılışı) bölümüdür. Sistematik nitelik taşıyan bütün mitolojilerde vardır. Asturias'ın şiirli anlatımı, bu efsanenin mitolojik değerini bozmamış, aksine, anlatım gücünü arttırmıştır. İkinci efsane «**Haşhaş Adamın Efsanesi**», Katolik lejandları ile yerli mitolojinin karışmasından meydana geliyor. Batıda Hıristiyan ermişlerini anlatan lejandların zenginliği düşünülürse, İspanyolların ve Katolikliğin Guatemala'ya gelişinin, yerli efsaneler

dünyasını ortadan kaldıramadığı, kadınlara düşkün cinler ve hayâletlerin, manastırlara musallat bir şeytanı anlatan bu efsaneyle nasıl Hıristiyanlaştığını gösteriyor. Üçüncü parça, «**Tatuana'ıun Efsanesi**», hâlis eski ve yerli Guatemala efsanesi olarak, ruhların evrimini, yeni din ve idâre karşısında, yerli halkın, kurtuluş özlemi içindeki direnmelerini ifadede nasıl kullanıldıklarını gösteriyor.

«**Şeytanın Külâhı Efsanesi**»nde ise, Asturias, yeni dünyanın Hıristiyan keşişleri için nasıl tuzaklarla dolu olduğunu, ilk sömürme aşamalarında, kilisenin dine değil, işe yarar kârlı yollara nasıl döküldüğünü nükteli bir dille anlatıyor. Kauçuk bir topun ne işe yarıyacağını henüz bilemiyenlerin ilk koloni günlerinde, lâstikle şeytanı birbirine karıştırdıkları, mitoloji ve efsanelerle, hayatın ne kadar içiçe yürüdüğünü ortaya koyuyor.

Beş efsanenin en ilgi çekicisi, «**Bereketli Topraklar Üzerindeki Hazinenin Hikâyesi**», İspanyol conquistadorları (fatihleri) nın Guatemala'ya nasıl ve hangi nedenlerle saldırdıklarını, halkın nasıl yenildiğini, azgın bir hırsla yerli hazinelere saldıranların - halkı yenmelerine rağmen - tabiat kuvvetleri tarafından nasıl cezalandırıldığını, eski zenginlikler ve uygarlıkların nasıl topraklara gömüldüğünü anlatmaktadır. Bu efsanede anlatılanların, bütün şiirli mitolojik örtülerine rağmen, aslında olaylara ve tarihin gerçeklerine uygun düştüğü anlaşılıyor. Ünlü İspanyol fâtihi Hernan Cortez'in 1521'de Meksika'yı fethinden sonra, ondan ayrılan komutanı Pedro Alvarez'in karadan ve denizden aşağıya inmesini 1523—1542 yılları arasında, Orta Amerika ve bu arada Guatemala'daki hareketlerinin bir bölümünü anlatan efsane, aynı zamanda akıllı, yüksek kültürlü, Maya kültürüne bağlı halkın nasıl direnip savaştıklarını da belirliyor. O çağlarda Guatemala'nın dillere destan olan zenginliklerine rağmen, iklim, İspanyol göçmenlerinin fazla sayıda buralara yerleştirilmelerine engel olmuş, sonunda da yüzeyden bir Hıristiyanlaşmaya rağmen, yerli halkın eski kültürleri erimeden bugünlere kadar sürüp gelmişti. Bu efsaneyi yazarken, Asturias'ın, yerli dedeleriyle, dillerini kullandığı İspanyol cedlerinden daha çok övündüğü açıkça belli olmaktadır.

Ünlü Guatemala yazarı A. A. Asturias'ın bu ilk eserin-

den sonra **Cem Yayınevi** ,«**Sayın Başkan**», «**Yeşil Papa**», ve «**Gözleri Açık Gidenler**» adındaki romanlarını da, birbiri peşine yayınlama işine girişmiş, bunlardan ikisini de, **yazarı «Nobel Armağanı»** almadan gerçekleştirmişti. M. A. Asturias'ın «**Kasırga**» adındaki romanının çeviri işine girişen arkadaşımız Leylâ Gürsel, «**Guatemala Efsaneleri**» ile «**Sayın Başkan**» romanını, hâlen Paris'te memleketinin büyük elçiliğini yapmakta olan M. A. Asturias'a sununca nasıl çocukça bir sevince kapıldığına şaşıp kalmıştı. Çünkü onun eserleri, Nobeli almadan önce ancak İspanyolca, Fransızca, Almanca ve İngilizce olarak yayınlanmış, Türkçeye çevrilişini bundan dolayıdır ki, bir aşama olarak kabul etmişti. Bugün bile kendi ana dili ve Fransızca dışında, Asturias geniş ölçüde yalnız Türkiye'de tanınıyor. Bu olay dünya edebiyatını tanıtınada yayınevlerinin öncülük paylarını açıkça ortaya koyuyor.

Tahir Alangu

EFSANELER ÜLKESİ «GUATEMALA»

Bindiğim araba, sıçrayıp sekerek, ağır aksak bir tempoyla kasabaya doğru geliyor. Sokaklar ve ana caddenin birbirine kavuştukları durak yerinde binbir çeşit mal satan bir bakkal var. Sahipleri yaşlı kimseler, ikisi de şiş boyunlu. Mezarlarında sükûna kavuşamamış ruhlar, hayâletler görmüşler, cinler periler görünmüş gözlerine. Olmadık şeyler anlatıyorlar. Çocukları çalan, atları pişirip yiyen, şeytanla konuşan ve Tanrı'dan kaçan çingeneler dükkânlarının önünden geçerken, hemen kapılarını kapatıyorlar.

Bu sokak, kırılmış bir kılıcın parçaları gibi, meydanın avucundan yerlere saçılmış, dağılmış âdetâ. Meydan o kadar büyük değil. Eski, çok eski ve çok soylu büyük kapılar, ileriye çıkıntılar yaparak bu meydanı daraltmış. Buraya yerleşen ilk âileler, meydanın çevresinde, bu meydana açılan sokaklarda oturmuşlardı. Piskoposla dostluk kurmayı âdet edinmişler, zanaatkârlarla ilişki kurmaktan kaçınmışlardı. O zamanlar ermiş Santiyago'nun mutlu günleriydi. Malûm ya, güzel senoritalar, piskoposluk sarayında yoksullara çikolata dağıtırlardı o günlerde.

Yaz sonu gelince, koruluğun bütün sarı yaprakları dökülür, her taraf çırçıplak soyulur, eski şarapların duruluğu ile parlardı. Kışlarda ırmak taşar, köprüyü de alıp götürürdü.

Bugün artık kimselerin - ne büyük ninelerin, ne de çocukların - inanmadığı eski hikâyelerde anlatıldığına göre, Amerika'nın ortasındaki bu kasaba, eski ve yere batmış şehirlerin üstüne kurulmuş. Duvarlarındaki taşları birbirine kenetliyen harcı karmak için süt kullanmışlar. Zehirli kurt sütü ağacı Yerba-Mala'nın yanma, üç on tüy (*) ve üç on altın tozu dolu borucukları, bu kasabanın varlığının ilk işâreti olsun diye gömmüşler; başkaları da derler ki, çürümüş bir kazığın altına, sopaların dibine, ya da **«kaynakların çıktığı tepe»**ye...

Şuna inanıyorlar: bu ağaçlar, yerle bir olmuş eski kasabalarda oturan kimselerin nefeslerini soluyormuş. Ve bundan dolayı, çok eskilerden kalma törelere göre, bu ağaçların gölgelerinde oturanlardan tasa ve kahırlarından kurtulmak isteyenler, dertlerine devâ bulurlar, sevdâlılar acılarını burada dindirirler, yol iz şaşıran hacılara orada yol yön gösterilirmiş. Şâirler de orada ilhama kavuşurlarmış.

Ağaçlar bütün kasabayı büyülemiş. Düşlerin soluk inceliğindeki örtüsünü titrek gölgeleriyle kaplamış.

Casa Mata'dan Tatuana geçer, süzülür. Şeytan

(*) Maya kültürüne has sayı sisteminde ondalıklar birleştirilmiyor, birler sırasındaki sayılarla çarpılarak ifade ediliyor. Otuz yerine üç on deniliyor.

Külâhı, avlulardan koşar, birinden ötekine seker, zıplar, yuvarlanır; sanki lâstikten bir şeytan. Ve avlularda Cadejo dolaşıyor, kızları uzun saç örgülerinden yakalıyor ve atların yelelerine düğüm üstüne düğüm vuruyor. Ama yine de uyuyan kasabada tek kirpik bile kıpırdamıyor. Duyulan şeylerden hiç biri, ete cana bürünmüş bir gerçek hâlinde değil. Herşey ruhlar dünyasında olup bitiyor.

Ağaçların soluğu, dağları uzaklara itiyor. Uzaklarda yol, iplik iplik bir duman gibi kıvrım kıvrımdır. Hava kararıyor, yukarılarda portakallar yüzüyor, en ufak bir yankılanma bile duyuluyor.. Düşen bir yaprak, ya da öten bir kuş, uyuklayan tabiatte öylesine derin bir çınlama uyandırıyor ki, ruhlarda düşlerin cini uyanıyor.

Düşlerin cini, gözlerimizin önüne koskoca bir şehir seriyor. Bu, açık ve iyice belirli; bu hayaller hepimizin içinde vardır. **«Brezel de San Blas»** daki, evcikleri alacalı benekli o şehirden yüz kere daha büyük bu hayal şehri. Yüksek bir yapının katları gibi **üst üste,** toprak altındaki eski sitelerden kurulu bir şehir bu. Bir kat, ötekinin üstünde. Bir şehir öbürünün sırtında. Eski gravürlerle dolu bir kitap sanki. Taşlarla ciltlenmiş. Yaprakları kızılderili altınından, İspanyol parşömeni ve cumhuriyet kâğıdından. İçinde bir ölüler evinin donmuş, kaskatı figürlerinin kilitlendiği bir sandık, kuyuların altını ve ay ışığının ak pak saçlarının hazinesi, gümüş çemberler içine alınmış. Bu kat kat şehrin içinde, eski kasabalar, olduğu gibi, hiç bozulmamış duruyor. Hayal varlıkları, merdivenleri iz bırakmadan çıkıyorlar Kapıdan kapıya yüzyıllar de-

ğişiyor. Pencerelerin ışığında gölgeler göz kırpışıyor. Hayâletler, sonsuzluğun sözcükleridir. Düşlerin cini hikâyelerin ipliğini durmadan eğiriyor.

Palanque kasabasında güneşle yıkanmış teraslar, taze sabahın göğsünde keskin çizgilerle yükseliyor; simetrik, duru, açık ve sağlam.. Taş yontucunun, sanatını belli etmiyen duvarların basık kabartmaları üstünde, fıstık çamlarının masum profilleri. İki prenses, bir kolibri kafesinin çevresinde oynuyor. Sakalı çil çil parlıyan bir ihtiyar, yıldızlardan geleceği okuyor. Prensesler oynuyor. İhtiyar gelecekten haber veriyor. Ve tıpkı masallardaki gibi: üç gün kolibriler, üç gün prensesler

Copan şehrinde Kıral, gümüş pöstekili geyiklerini sarayın bahçesinde gezdiriyor. Haşmetli omuzlarını, mücevher kopçalarla iliştirilmiş Nahual tüyleri süslüyor. Nahual, onun kuş kılığındaki koruyucu ruhudur. Göğsünün üstünde altın ipliklere dizilmiş büyülü sedefler asılı. Kollarını kemik bilezikler örtüyor. Bunlar öyle güzel perdahlanmış ki, en güzel fildişleri gibi. Alnının üstündeyse, balıkçıl kuşunun birkaç hükümdarlık tüyü. Romantik şafakta, kıral, bir bambu çubuğu ile tütün içiyor. Analar gibi besleyici kakao ağaçlarından yapraklar düşüyor. Candan dökülen bir yağmur, böyle yüce bir bey için yeterli bir haraçtır. Kıral âşıktır, parça parça firengi döküyor, acısı bundan. Güneş hastalığı.

Eski saatler, eski zamanlar. Düşlerin cini hikâyelerin ipliğini durmadan eğiriyor. Quirigua şehrinin ağır, debdebeli mimârisi, doğu kasabalarını andırıyor. Tropik havası, aşk bûselerinin tarifsiz mutluluğunu yaprak yaprak açıyor. Baygın pelesenk kokuları. Islak, geniş ve alev alev açılan ağızlar. Ilık su, timsahların henüz çiftleşmemiş dişileri üzerinde uyudukları su. Tropik demek, toprağın cinsiyeti demektir.

Quirigua şehrinde, tapınağın kapısının yanında, kulaklarında kehribar inciler, kadınlar bekler. Yalnız göğüslerinde döğme yoktur. Burunları kara kehribar taşından garip bir halkayla süslü, kırmızıya boyanmış adamlar. Ve derileri, yanmamış ve suda eritilmiş kille boyanmış genç kızlar. Bu kil, şirinliğin ve zarafetin sembolüdür.

Rahip geliyor, kalabalık bölünüyor. Rahip, altın parmağı ile tapınak kapısına vuruyor. Kalabalık eğiliyor. Kalabalık, onu kutlamak için toprağı yalıyor. Rahip, yedi tane ak güvercin kurban ediyor. Genç kızların kirpiklerinde ölümün acısı pır pır ediyor. Hayat ağacı biçimindeki kara kehribardan yapılma kurban bıçağından saçılan kan, umursamaz ve dokunulmaz Tanrıların başlarını kutsallaştırıyor. Tabutunda uyuyor gibi yatan ölü bir kıraliçenin ellerinden acayip, korkunç bir şey çıkıyor. Taş mangallardan anason kokulu tütsüler buram buram yayılıyor. Ve flütlerin musikisi Tanrıyı düşündürüyor. Güneş, ilkbahar sabahlarında, ormanın yeşilliği ve mısır tarlalarının sarı olgunluğu üzerine incecikten, çisil çisil yağan yağmuru tarıyor.

Tokal şehrinde saraylar, tapınaklar ve evler

bomboştur. Üç yüz savaşçı, arkalarında çoluk çocukları çekip gitmişler. Daha düne kadar, sabahın erken saatlerinde, sütnineler ve ermişler labirentin kapısında, deniz kabuklarına üfleyerek halkın efsanelerini anlatırlardı. Şehir, oradan türküler çağırarak caddelere doğru dağılır. Dolgun kalçaları üzerinde testilerini çalkalayan kadınlar. Tacirler, puma pöstekileri üzerinde kakao ağacının çekirdeklerini sayan satıcılar. Âşıklarının gün batarken kestikleri ve yonttukları, ağaç gerdanlıkları aydan ak nergis saplarına geçiren oynak yosmalar. Büyülü bir hazinenin kapıları kapanır. Tapınaktaki alev söner. Herkes henüz oradadır, bir zamanlar nasıl oradaysalar. Boş sokaklarda gölgeler ve bomboş gözlerle hayâletler, yol iz yitirmiş, dolanır dururlar.

Şehirler tıpkı açık denizler gibi fışırdayan şehirler! Onların taştan ayakları dibinde, bellerine efsaneler kuşanmış geniş elbiseleriyle bir çocuksu halk, politika, ticaret, savaş oyunları oynar. Bu çocuksu halk, barış zamanlarında bir takım büyücülerin ortaya çıktığını kulaktan kulağa fısıldar. Bu büyücüler, bütün ülkede, şehirler ve köylerde, kumaş nasıl dokunur, sıfırın değeri nedir, yiyeceklerin olgunluk demleri hangi zamandır, hep öğretir, oradan oraya dolaşılar.

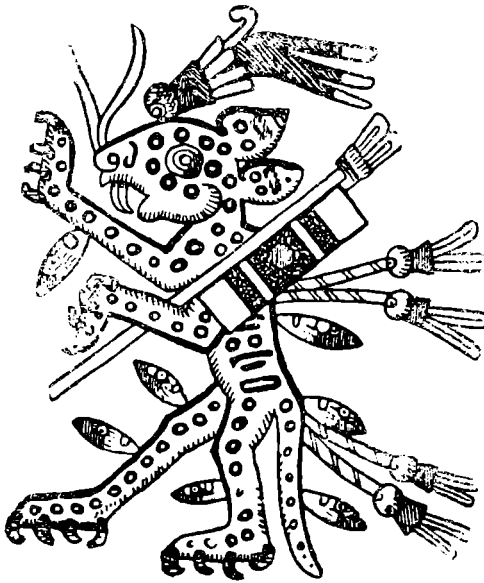
Anıların tırmandığı merdiven, İspanyol kasabalarına gider. Yukarıda, döner merdivenin en dar olduğu yerde, gölgelerle örtülü pencereler belli aralıklarla açılır, tıpkı Katolik kiliselerindeki gibi koro yerine ulaşan koridorlar, geçitler uzayıp gider. Bu geçitlerden başka şehirler görünür. Hatırlama denilen

şey, yolunu el yordamıyla bulan bir kördür. Çok katlı bir şehrin merdivenlerini çıkıyoruz: Xibalba, Tulan, sislere bürünmüş mitoloji şehirleri. Arkasında esir kartalın Cakchiqueles prenslik tahtını süslediği İximche. Feodal beylerin şehri Utatlan. Mavi bir deniz üzerinde kayaya oturtulmuş bir balkondur Aitlan. Mısır fidanlarının çiçekleri, bu kırallığın son sabahından daha güzel değildi. Düşlerin cini hikâyelerin ipliğini durmadan eğiriyor.

Konquistadorların ilk kasabasında - Santiyago şehrinin ikiz kızkardeşi -, soylu bir bayan, sevmekten çok korktuğu kocasının önünde eğiliyor. Kadının solgun gülümseyişi büyük kaptanı melânkoli ile dolduruyor. Kaptan, kadının dudaklarına bir öpücük kondurmayı ihmal etmeksizin Spezerei adalarına doğru hemen sefere çıkıyor.

Geçmiş günler eski bir Goblen halısı üzerinde yeniden canlanır. Gümüş ay ışığında, mavi körfezde donatılmış on üç gemi. Bir altın ülkesinin bulutları içinde kurulmuş yedi bizon şehri. Kızılderili iki kabile reisi (Kazike) uyuklayarak yol almaktadır. Nal seslerinin yankıları sarayın kapılarından henüz uzaklaşmamıştır ki, soylu kadın, hayâlinde, ya da düşünde, bir ejderhanın kocasını ölümün mahzenine yuvarladığını baygınlıklar geçirerek yaşar; oysa kocası o sırada dipsiz bir nehrin bulanık dalgalarında ejderhayı boğmaktadır.

Koloni kasabasında ayak sesleri. Kumlu sokaklarda rahiplerin **«Ave Maria»** mırıltıları. Sonra çekişen ve bu arada Tanrıyı şâhit gösteren kaptanlar ve

şövalyelerin sesleri. Kepeneğine sımsıkı sarılmış bir gece bekçisi uyuklamaktadır. Günah çıkarma hücrelerinde gölgeler. Duvar oyuklarında yanan lâmbaların titreşen ışıkları. Bir Kastilya mahmuzunun şıngırtısı, herhangi bir uğursuz kuşun, yorulmak bilmiyen herhangi bir saatin gürültüleri,

Antigua'da, Konquistadorların ikinci kasabasında. ufukları açık ve duru, eski koloniyal kılıklı şehirde, dinî bir hava ortalığı karartmıştır, yaslara boğmuştur. Bu kiliseler şehrinde, insan, derhal bir günah işlemek ister. Piskopos hazretlerinin ve belediye reisinin yanında, dışarı çıkmalarını sağlıyacak bir kapı

açılır. Yarı kısık sesle konuşulur. Göz kapaklarının altından bakılır. Yarı aralık gözlerle hayata bakış, manastır şehirlerinde klâsikti. Bahçeleri duvarlarla çevrili caddeler. Kemerli geçitler. Eski soylu kişilerin evleri. O evlerde ışıl ışıl fıskiyelerin suları, dantel dantel oynaşır, titreşir. Kilise çanlarının ağır madenleri. Bu şehir, arkasındaki volkanın sadık himâyesi, Katolik haçının siyâneti altında. Dilerim, sağ ve esen kalsın! Sonra da debdebe ve ihtişâm içinde kutlanan o şâhâne bayramlar! Yüksek arkalıklı koltuklarda senoralar, o çalımlı bıyıklı ve gümüşlü kara giysiler içindeki baylar tarafından selâmlanır. Bir ayağın biraz kısa oluşunu aygın baygın gözlere bağışlatan bir durumdur bu. Oradaki şu hanımın saçları ipek gibidir. Yüksek mahkemeden bir bayla çene çalan beriki hanımın terü taze nefesinden parfüm kokuları serpilir. Gece ilerler, saat be saat. Peşinden yürüyen adamları ile birlikte piskopos çekilir. Hazinedâr, bir mabeyinci ve Montesa tarikatinden şövalye, bu kasabanın seçkin soylarının tarihini anlatırlar, dimdik ve kaskatı, bir kilise disiplini içinde. Kristal şamdanların mumları ışıklarını saçar. Müzik yumuşak ve tatlıdır. Dalga dalga mahzun ve üzgün bir dans. Zaman zaman hazinedârın sesi duyulur, «**Muy ilustre Senor**» (Çok muteber efendim) diye çınlayan sesi. Bu unvan, krallığın genel vâlisi Conde de la Gomera'ya verilmiştir. Yanılmaksızın zamanı sayan iki saatin yankıları işitilir. Gece ilerler, saat be saat.. Düşlerin cini, hikâyelerin ipliğini durmadan dokuyor.

Ermiş Fransiskus Katedrali'ndeyiz. Loreto Meryemi'nin mihrâbını çeviren parmaklığı görüyoruz.

Yerler Cenova çinileri, Şam kumaşından duvar örtüleri, Granata taftasından bayraklar, ağır kadifeden, erguvan kızılı, üzerleri sırmayla işlemeli perdeler.

Sessizlik! Susunuz, burada üçten fazla piskopos toz hâline gelmiş de, bu katedralin havasına karışmış. Fareler oradan oraya giderken akla kötü düşünceler getiriyor. Yüksek pencerelerden içeriye, dolunayın yaldızı, gizlice parlıyarak süzülüyor. Yarı karanlık. Mumların alevleri gölgedeki Meryem'in gözleri yok âdeta.

Meryem'in ayakları dibinde bir kadın ağlıyor. Hıçkırıkları, sessizliği kıldan ince kılıç gibi kesiyor.

Pedro de Betancourt Birâder, gece yarısından sonra duâ etmeğe geliyor: açlara ekmek, yetimlere sığınak, hastalara şifâ dağıtıyor. Adımları duyulmaz. Yürüyüşü ise tıpkı bir güvercinin uçuşu gibi.

Ağlıyan kadına sessizce yaklaşıyor, kendisini ezen acısının ne olduğunu soruyor. Onun teselli kabul etmez bir kadının gölgesi olduğuna bakmadan. Kadın diyor ki:

— Ağlıyorum, çünkü sevdiğim bir adamı yitirdim. Kocam değildi, ama onu çok seviyordum!.. Bağışlayınız beni, birâder, günâhım çok büyük!

Rahip, başını kaldırıyor ve Meryem'in gözlerini arıyor. Ve ne kadar garip, sözde yetişkin, sağlam ve dinç bir adam. Omuzlarındaki serüvencilerin ergenlik mantosunun el değmeden düştüğünü hissediyor, kemerindeki kılıcın, bacaklarındaki uzun çizmelerin, topuklarındaki mahmuzların, şapkasındaki tüylerin

döküldüğünü duyuyor. Ve artık herşeyi anlatılmadan anlıyordu. çünkü o artık ermişti. Tek kelime söylemeden, hâlâ ağlamakta olan kadının önünde eğildi.

«Don Rodrigo?»

Kadın, kendi gölgesini yakalamağa yönelen bir akıl hastasının güvenliği içinde, doğruldu. Elbisesinin eteğini topladı, rahibe doğru yürüdü, onu öpücüklere boğdu. Evet, oydu! Gerçekten Don Rodrigo'ydu bu!..

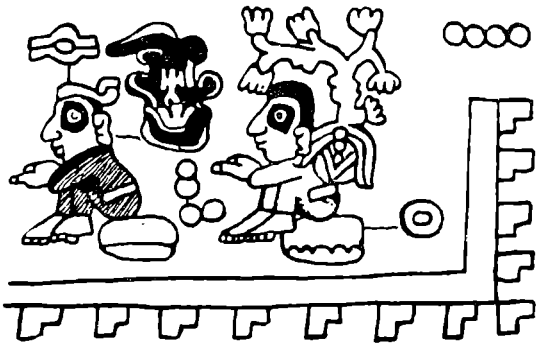
İki mutlu gölge kiliseden çıktı - seven ve sevilen - ve cehennemin kaburgaları gibi kıvrım kıvrım, şehrin geceye gömülmüş sokaklarında kayboldu.

Ve ertesi sabah, Pedro Birâder'i, kilisede derin uykulara dalmış olarak bulmuşlar. Her zaman yoksullara ve düşkünlere yakın olan Meryem'e daha da yakın.

Düşlerin cini hikâyelerin ipliğini durmadan eğiriyor.

Dokuma tezgâhlarından, yakalanmış sineklerin vızıltıları yükselir. Saygıdeğer köşelerden böceklerin kemirtileri duyulur. O köşelerde efendimiz kıralın kronikçileri, **«Yeni Dünya»** olaylarını yazarlar. Koro hâlinde kurbağaların viyaklayışları duyulur. Orada şafak vakti rahipler Zebur okurlar. Örs sesleri, çan sesleri, yürek vuruşlarının sesleri...

Fray Payo Enriquez de Rivera önümüzden geçiyor. Cübbesinin karanlığında gizlice bir ışık taşıyor. Akşam hızla sararıp soluyor. Fray Payo, küçük bir

evin kapısını çalıyor ve eşikten içeri basılı bir kâğıdı sürüyor.

Duyduğum ilk sesler beni sarsıyor Tam yerine varmışım. Guatemala de la Asuncion, Konquistadorların üçüncü şehri burası! Gerçekten onlar, dağdan yılbaşı oyuncakları gibi görünen akpak evcikler. Duvarlarının çok şeyler anlatan insansı halleri - askerler ve rahipler ona zamanla bu görünüşü vermişler - beni gururla dolduruyor. Kapalı balkonları bana üzüntü veriyor. Büyük babalardan kalma döşeme tahtaları beni çocuklaştırıyor. Hemen gerçeğe dönüyorum. Sokaklarda birbirlerini kovalıyan oğlanların yarışmaları ve «**Andares**» oynayan kızların sesleri:

«Andares, Andares!»
«Andares sana ne dedi?»
«Bana, yolumu aç, dedi!»

Benim şehrim, benim yurdum! Tam yerine vardığıma inanabilmek için tekrarlıyorum! Onun kutsal toprağı! Ormanların sık yeleleri. Onun, çepçevre **«Brezel de San Blas»** ı meydana getiren sonsuz dağları, gölleri. Kırk volkanının sırtları ve ağızları. Koruyucu sultanı Santiyago. Evim - ocağım, ve başka evler. Meydan ve kiliseler. Köprüler, kumlu caddelerin kavşaklarına gizlenmiş kulübeler. Arsız sütleğen kümeleri ve Chichucaste ısırganları arasında arap saçı gibi birbirine geçmiş yollar. Hep çayırların kahırlarını da birlikte sürükliyen ırmak. Yuka ağacının çiçekleri.

Benim şehrim! Benim yurdum!

BEŞ EFSANE

Yanardağın Efsanesi

Çok uzak bir yüzyılda,
bir tek gün,
yüzyıllarca sürmüştü.

Ağaçlar ülkesinde altı kişi yaşıyordu: Bunlardan üçü rüzgârla gelmişti, üçü de suyla. Ama ancak üçü görünüyordu. Üçü ırmağın içinde saklı yaşıyordu ve onları ancak rüzgârla gelmiş olanlar, su içmek için dağdan indikleri zaman görürlerdi.

Ağaçlar ülkesinde altı kişi yaşıyordu.

Rüzgârla gelen üçü, mucizeler ekili kırların sereserpeliğinde koşar eğlenirlerdi.

Suyla gelen üçü de, meyveleri kemirmek, ya da renk renk, sürü sürü kuşları ürkütmek için ırmak kıyısından yükselen ağaçların içinde, daldan dala atlayıp sallanırlardı.

Rüzgârla gelen üçü, gün doğmadan önce kuşlar gibi dünyayı uyandırırlardı. Ve hava karardığı zaman da, sudan gelen üçü, ırmağın tabanındaki solgun ve yumuşak bitkilerin üstüne balıklar gibi, san-

ki güçleri tükenmişcesine, boylu boyunca uzanırlardı; dünyaya, gün batınadan huzur ve sükûn verirlerdi.

Rüzgârla gelen üçü, kuşlar gibi meyvelerle beslenirlerdi.

Suyla gelen üçü de tıpkı balıklar gibi yıldızlarla beslenirlerdi.

Rüzgârla gelen üçü, gecelerini ormanlarda, göze görünmiyen yılanların bir anda hışırdıyarak süzüldükleri yaprakların altında, ya da ta yukarılarda dalların arasında, sincapların, pizot maymunlarının, makakların, leguanların arasında geçirirlerdi.

Suyla gelen üçü, rahat ve çamurlu çukurlarda saklanarak, ya rüyâlı savaşlarda biter tükenircesine çarpışan, ya da ağaç kütüklerinden oyularak yapılan kayıklar gibi, uyumak için kıyıya yanaşan timsahların sığındıkları köşelerde uyurlardı.

Ağaçlardaki rüzgârla ve sularla kayıp giden rüzgârla gelen üç kişiyle, suyla gelen üç kişi, meyvelerin iyilerini kötülerinden ayırmaksızın açlıklarını gideriyorlardı. Çünkü ilk insanlara akıl, meyvelerin kötüsü olmadığını anlasınlar diye verilmişti. Meyveler yetiştikleri ağaca göre, ister ekşi, ister tatlı, hepsi de toprağın kanını taşıyordu.

«Bir kuşun içindeki dağ», karaların ruhu **«Nido!»** diye cıvıldadı.

Rüzgârla gelenlerden biri, çevresine bakmak için ardına döndü. Arkadaşları, onu, aslında kuşların

yurdu anlamına gelen bir adla, **«Nido!»** diye çağırdılar.

«Bir kuşun içindeki dağ», onlara, baba ve analarından kalmış bir anıydı; karaya erişmek için denizde öldürdükleri, yağmur birikintisi renginde dört ayaklı bir yük hayvanı.. Tabanlarındaki iki kara haç işâretini gizliyen, altın renginde gözleri olan, yakalanmış balıklar gibi kokan, bir elin en küçük parmağı gibi minicik, nârin bir hayvandı bu.

Onun ölümüyle nemli kıyılara ulaştılar. Şifâ verici büyülü bir sözün çınlayışına benziyen kıyılara çıkıp doğruldular: Uzakta dağınık gibi duran kızıl ağaçlar, ormanlar, zincirleme uzayıp giden dağlar, oyuk yataklarında uyuklayan nehir Ağaçlar ülkesiydi burası!

Denize yakın ve elmas parıltısı gibi zarif olan bu tabiatın içine rahatça sokuldular, yakındaki dağların tepelerine kadar vardılar. Susuzluklarını dindirmek için ırmağa ilk kez yaklaştıkları zaman, üç kişinin suya düştüğünü gördüler.

Nido, hiç konuşmadan sularda kendi tasvirlerini seyreden arkadaşlarını - bunlar hareket edebilen garip bitkilerdi - yatıştırdı:

«Suya düşenler maskelerimizdir. Bunların gerisinde yüzlerimiz saklı! İkinci yüzlerimiz sâyesinde kendimizi gizliyebiliyoruz. Onlar bizim anamız babamız. Karaya ulaşmak uğruna denizde öldürdüğümüz «bir kuşun içindeki dağ»dı. Bizim koruyucu ruhumuz, bizim anımız!»

Orman, denizin karalar üzerinde uzayıp giden devamıydı. Dalların altında âdetâ camdan yeryüzünün alaca karanlığında hafif hafif parıldıyan, mavi

renkli, ve derinlerde ham meyvelerin yeşilliği içinde titreyen sıvı hâlinde bir hava.

Deniz yeni çekilmiş gibiydi. Her yaprağın, her sarmaşık dalının, her sürüngenin, her çiçeğin, ve her böceğin üzerinde suların ışığa dönüşerek parıldadığı görülüyordu.

Orman, hızla büyüyüp genişledi. Sımsıkı boy atıp şahlanarak, gıcırdayıp çatırdıyarak, engerek yılanında olduğu gibi anlamsız bir döl bereketiyle, volkana kadar ulaşarak yükseldi ve genişledi orman: kayalara çarpıp parçalanarak sıçrayan, ya da tabanları üzerinde yürüyen hayvanların kelebekler resmettiği, ve güneşin ak yuvarlaklar hâlinde halkalar çizdiği çayırlar üzerinde yolunu şaşıran bir yapraklar okyanusu...

Bulutların içinden çatlayarak dökülen bir şey, o üç insanı hayranlıklarından koparark ayırdı.

İki dağ, aynı anda nehirde olduğu gibi, göz kırptı: Cabrakan adı verilen dağ, kolları arasında bir ormanı sıkıp çatırdatabilecek ve bir şehri sırtlayıp kaldırabilecek kadar güçlüydü. Yeryüzünü yangın yerine çevirmek amacıyla içindeki ateşi kustu.

Ve dünyayı tutuşturdu.

Hurakan adı verilen bir bulut dağı, krater yarığını tırnaklarıyla delmek için volkanın yanından yükseldi.

Gökyüzü ansızın bulutlandı. Gün, güneşsiz ve ses-

siz durakalırken, kuşlar korkulara düşüp yüzlerce sazın meydana getirdiği çitlerin arasından süzülüp kaçarken. ılık dünyanın üstündeki ağaçlar gibi savunusuz, rüzgârla gelmiş o üç insanın feryatları hemen hiç duyulmuyordu. Karanlıkta maymunlar kaçışıyordu. Kaçışlarının yankısı dalların arasında kayboluyor, gerilerde kalıyordu. Geyikler, bir soluk gibi hızla hışlayarak akıp geçiyordu. Hantal, donuk kül rengi gözlü dağ domuzları, dönüp dolanarak birbirlerine giriyor, dev bir yumak gibi yuvarlanıyordu.

Step kurtları, birbirlerine sürtündükleri zaman, hırlaşıp dişlerini göstererek kaçışıyorlardı. Nasıl da sürekli bir sıtma nöbetiydi bu!

Bukalemunlar korkudan renklerini değiştirerek kaçışıyorlardı. Keseli fareler, leguanlar, pakaslar, ada tavşanları, yarasalar, kara kurbağalar, yengeçler, sürüngen ve pullu koteteler, taltuzalar, pizot maymunları, gölgeleri ölüm saçıcı uçan yılanlar

Kayalıklarda yaşıyan su samurları, hem kamçılı yılanlar hem ıslık çalan yılanlar hem de sıra dağlar zinciri boyunca, insana bir posta arabasıyla kaçış izlenimi veren çıngıraklı yılanlar tarafından kovalanarak kaçıyordu. Çıngırak şıngırtıları, kâh orada, kâh burada kendilerine açık bir yol bulmak için kafalarıyla toprağı bir burgu gibi delip girmeğe çabalıyan kamçılı yılan kırbaçlarının şaklamaları, havayı delip geçen ıslıklarla birleşiyordu.

Bukalemunlar kaçışıyordu. Tapirler kaçıyordu. O devirlerde, bakışlarıyla bile öldüren, baziliskalar kaçıyordu. Jagarlar (güneş benekli bir ağacın yaprakları), yumuşak derili pumalar, Brezilya timsahları, kös-

tebekler, kaplumbağalar, fareler, pis kokular saçan Amerika sansarları, sırtları sert pullarla örtülü Brezilya domuzları, kirpiler, sinekler, karıncalar...

Ve büyük sıçramalarla, taşlara, ölü tavuklar gibi oldukları yerde devrilen pamuk ağaçlarına çarparak kaçışmağa başladılar. Sonra, dillerinde vahşi susuzluktan gelen ak köpüklerle sular, dünyanın toplardamarlarındaki kan, geyik tırnakları, tavşan ayakları, puma ve jagar pençelerinin, Güney Amerika kurtlarının bu koşuda açtıkları ayak izlerini yok ederek aşağıya doğru inen lavlar. Kaynayan ırmaktaki balık izleri, par par yanan ışığın ipince tozuyla aydınlatılmış gökteki kuşların izleri. Yıldızlar kirpikleri ıslatmaksızın gözler önünde denize iniyordu; yeryüzünün ellerine düşüyordu. Bunların yıldız olduğunun farkında bile olmıyan o kör dilenci karının ellerine. Kendini yakmasm diye bunları basıp basıp söndürüyordu.

Nido, arkadaşlarının kaçıp kaybolduklarını gördü. Sudaki benzerlerinin, gökten şimşeklerle inen ateş tarafından, mısır tarlaları arasında nasıl sürüklenip götürüldüklerini gördü. Ve kendini yalnız başına bulduğu zaman, bir özlü sözün sembolü oldu.

Bu özlü söz şöyleydi:

Çok uzak bir yüzyılda
bir tek gün,
yüzyıllarca sürmüştü.

Baştan başa bir öğle vaktiydi o gün. Hiç el sürülmemiş kaynaklar kadar berrak, açık kristalden yapıl-

mış, akşamın alaca karanlığı ve sabahın kızıllığı nedir bilmiyen bir gündü.

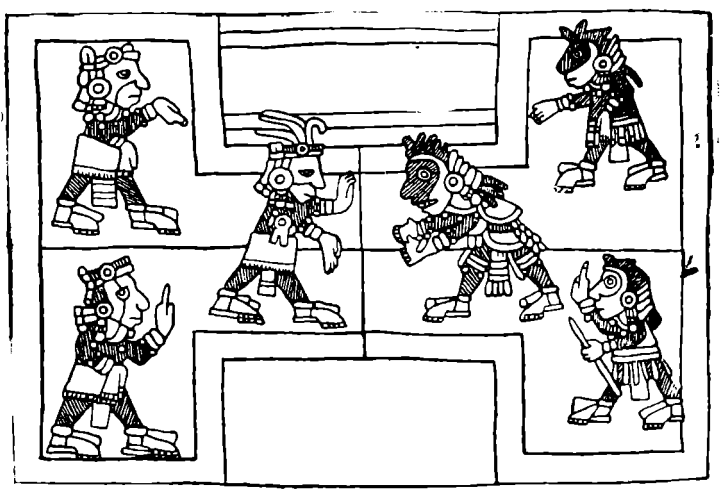
Ona kalbi **«Nido»** diyordu, **«bu yolun sonunda...»**

Ne dediğini duymak için, çok yakından uçup giden bir kırlangıç yüzünden konuşmasını kesti.

Ve bundan sonra kalbinin sesini boş yere bekledi. O sırada onun yerine, sanki bir başka sesin, ruhunda meçhul bir ülkeye yolculuk isteğini uyandırdığını duydu.

Kendisine seslendiklerini duydu. Yuvarlak bir **«Yılan Çöreği»** üzerindeki süs gibi, araziye çizili küçük yolun sonsuzluğundan, ona çok derin bir ses geliyordu.

Yolun üzerindeki kum, o üzerinden geçip yürüdükçe, bir kanat oluveriyordu. Ve onun arkasında,

yeryüzünde hiç bir iz bırakmıyan, ak bir çizginin gökyüzüne yükseldiği görülüyordu.

Yürüyor, yürüyordu..

Ve önünden giden bir ses bütün gökyüzünü kaplıyordu.

Bulutlar arasındaki çanlar onun adını durmadan tekrarlıyordu:

Nido ! **Nido!**
Nido!
Nido!
Nido ! **Nido!**

Ağaçlar kuş yuvalarıyla doluydu. Ve o bir ermiş, bir zambak ve bir çocuk gördü. Ermiş, çiçek ve çocuk - İsanın üçüzlü kişiliği - onu kaplamıştı. Ve şunları duydu:

«Nido, bana bir tapınak kurmanı istiyorum!»

Bu ses, rüzgârın savurduğu bir gül demeti gibi, yaprak yaprak dağılıyordu. Ve ermişin elinde zam-

baklar, çocuğun dudaklarındaysa, bir gülümseyiş açılıyordu.

Sedefli bir bulutun içinde, o uzak ülkeden, yuvaya tatlı dönüş. Volkan yüreğini yatıştırıyordu. **«Yeryüzü, onun içinde, seller gibi boşanıp ağlamış, gözyaşlarından bir göl olmuştu.»** Ve henüz genç olan Nido, yüzyıllarca süren o günden sonra bir pîrifânî olarak geriye döndü. Yüzyıllarca süren o gün bir tapınağın çevresinde, yüz kulübeli bir köy kurmağa ancak yetmişti.

Haşhaş Çiçeğinin Efsanesi

Ve avlularda Cadejo dolaşıyor, saçları örgü örgü kızları uğurluyor, ve atların yelelerini düğümlüyor.

Madre Elvira de San Francisco, Santa Catalina Manastırı başrahibesi, bir zamanlar Convento de la Concepcion Manastırı'nda, akşamları kutsal ekmek dağıtımına hizmet eden bir rahibe adayı idi. Güzelliğiyle çevresine ün salmış bir genç kızdı, ve öylesine kötülükten uzak konuşuyordu ki, sözcükler dudaklarında incelik ve zarifliğin çiçekleri gibi görünürdü.

Bu rahibe adayı, camsız geniş bir pencereden, yaz sıcaklarından kavrulmuş kuru yaprakların havada uçuştuğunu, ağaçların çiçeklerle donandığını, olgun meyvelerin manastırın yanındaki bahçelere düştüğünü görürdü; dalların çatlamış duvarları ve yer yer açılmış çatılarını sarıp gizliyerek, ortalığı baharlı mühür mumu ve yaban gülü kokularına boğarak, hücrelerini, geçitlerini cennete çevirdiği yan yapıları seyre-

derdi. Bu yapılara, rahibelerin yerine, gül renkli ayaklarıyla güvercinler yerleşmiş, yurd edinmişlerdi; kronikçilerin bayram kameriyesi dedikleri yerlerde, âvâre dolaşan Güney Amerika karatavuğunun (Cenzontle'nin) titrek melodileri havayı çınlatırdı.

Dışarda, pencerenin önündeki basık hücrelerde, içinde kelebeklerin ipek gibi kanatlarının tozlarını cilâladığı sessizlikte kertenkelelerin oradan oraya koşuştuğu, puslu, ılık gölgeler birleşiyordu.

Ve içerde, Tanrının tatlı huzurunda, melekler meyvelerin kabuğunu, İsa'nın portakalın çekirdeği gibi uzunca olan özünden ayırmak için soyarlarken - sen gerçekten erişilmez bir Tanrısın - Elvira de San Francisco, ruhunu ve bedenini çocukluğunun evi ile birleştirdi. Kilitleri ağır, gülleri büyüleyici, kapıları rüzgârın uğultuları arasında inildeyen, duvarları tertemiz bir cam üstündeymiş gibi yalakların suyunda yansıyan bir evdi bu.

Şehrin sesleri, pencerelerin suskunluğu önünde susar kalırdı. Demir almadan önce limanın şamatasını dinliyen bir yolcunun gönlünü dolduran hüzün, yarıştan sonra atından sıçrayarak inen bir erkeğin gülüşü... bir arabanın tekerlek sesleri, ya da bir çocuğun ağlayışı, hepsi burada duraklar kalırdı.

Gözlerinden o atlar, o arabalar, o adamlar, o çocuklar geçerdi. Bunlar köy manzaralarının içinde, gökler altında hâtıralarından yükselirlerdi. Kayıtsız yüzleriyle teknelerin bilge bakışlarını büyüler, yaşlı beslemeler ve hizmetçiler gibi sabırlı, su çevresine çömelirlerdi.

Ve kokular manzaralarla birlikte geliyordu. Gök-

yüzü gök kokuyordu; çocuklar çocuk kokuyordu; tarlalar tarla kokuyordu; arabalar ot kokuyordu; at, yaşlı gül ağacı kokuyordu; erkek, ermiş heykelleri gibi kokuyordu; tekneler gölge kokuyordu; gölgeler pazar gününün suskunluğu ve soylu bey'in suskunluğu da, temiz çamaşırlar gibi kokuyordu.

Hava kararıyordu. Gölgeler düşüncelerini söndürüyordu. Güneş ışınlarından bir demet içinde kaynaşan toz zerreciklerinin parlayışı. Çanlar fısıldamadan, dudakları, akşamın kadehine çağırıyordu. Öpücüklerden dem vuran kim? Rüzgâr helyotropları(*) sallıyor. Helyotropları mı, yoksa deniz aygırlarını mı? Küme küme çiçeklerin içinde kolibriler, Tanrıya duydukları özlemi dindiriyordu. Öpüşlerden dem vuran kim?..

Aceleci ayak takırtıları onu yerinden sıçrattı. Yankılar koridorda birbirine karıştı.

Yanlış mı duymuştu? O uzun kirpikli bey miydi bu? Cuma günü, geç vakit, kutsal ekmeği almak için önünde duran, kendisini buradan dokuz köy ötede hazreti Meryem vâdisindeki bir tepenin üstünde yükselen küçük ve kutsal bir kiliseye götürmek için buradan geçen, o bey miydi bu acaba?

«Haşhaş Çiçeği» diyorlardı bu beye. Ayaklarını sanki rüzgârdan almıştı. Teke adımlarıyla önünde durduğu zaman ona bir hayalet gibi görünmüştü. Şapkası elinde, altın gibi parlıyan küçücük çizmeleriyle, mavi bir pelerine sarınmış, ve kutsal ekmekten alan kadınları kapının eşiğinde beklemişti.

Evet, oydu. Ama şimdi çok telâşlıydı, bir felâ-

(*) Esans elde edilen bir çeşit tropikal çiçek.

ketten korunmak istermiş gibi, uçarcasına içeriye dalmıştı.

«Kızım, kızım» diye bağırmıştı, **«senin saçını kesmek istiyorlar, saç örgülerini kesmek istiyorlar, örgülerini kesmek istiyorlar».**

Rahibe adayının rengi attı, irkildi, adamın içeriye girdiğini görünce, kendini kapıya atmak istedi. Ama ayaklarında, kötürüm bir rahibenin ölmeden önce giydiği, daha sonra da acıyarak ona verdikleri ayakkabılar vardı. Adamın bağırdığını duyunca, hayatını hareketsiz geçiren rahibe adayı bu ayakkabıları giydi ve tek adım atamadı, durakladı kaldı...

Bir hıçkırık, boğazında bir yıldız gibi parladı. Kuşlar, boz renkli, yamru yumru harabeler arasındaki alaca karanlığı parça parça doğradı. Dev gövdeli iki okaliptüs ağacı, günah çıkarma ilâhisini söylemeğe başladı.

Bir cesedin ayağına bağlanmış, organları birbiri ardından incelen ve soğuyan hastalar gibi, teselli kabul etmez şekilde, kıpırdamadan gözyaşlarını sessizce yutarak ağladı. Sanki ölmüştü, gömülmüştü; mezarında - mezarının toprakla doldurduğu yetimlik elbisesinden - beyaz sözcüklerin gül fidanlarının açıp yükseldiklerini hissetti. Yavaş yavaş kaygısı, ince ve zarif çınlayışlı bir neşe hâline geldi... Rahibeler, - yürüyen gül fidanları - Meryem Ana'nın mihrabını süslemek için birbiri peşine gülleri kesiyorlardı. Mayıs güllerle dolup taşıyordu. İçinde, bizim sevgili Meryem Anamız'ın, ışıktan, sivrisinek gibi titreyerek uzandığı, bir örtü yayılıyordu...

Ölümünden sonra, bedeninin çürüyüşünü hissedişi, belli belirsiz bir mutluluktu onun için.

Bulutların arasında ipi birdenbire kayboluveren bir uçurtma gibi, saç örgülerinin ağırlığı, başının üstünden yok oldu. Ve sanki derisi ve saçlarıyla birlikte aşağıya, cehenneme doğru çekiliyordu. Saç örgülerindeydi bütün sırrı. Korkuyla dolu zaman kırıntıları, bir solukluk zaman parçaları.

Bilinci eridi gitti ve şeytanların üfleyişleriyle ileriye doğru sürüklenirken, bir şeyler duyar gibi oldu, kendini yeniden toprak üstünde hissetti. Binbir gerçeğin yelpazesi üstünde açılıvermişti: kıtır kıtır tatlı yaprak dilleriyle gece, mihrap kokuları saçan iğne çamları, rüzgârın saçlarında hayatın çiçek tozları, teknedeki suyun yüzünü kazıyarak temizliyen ve eski kâğıtların peşinden seğirten gövdesiz ve renksiz kedi.

Pencere ve o, gökyüzü ile dolup taştılar

«Kızım, kutlanmış ekmeği yerken Tanrı senin ellerinin tadında!» diye fısıldadı pelerinli adam. Bu sırada gözlerinin ateşi üzerine kirpiklerinin pasını düşürmüştü.

Rahibe adayı, bu dinsizce sözleri duyunca kutlanmış ekmekten ellerini çekti... Hayır, rüyâ değildi bu... Sonra kolunu, omuzlarını, boynunu, yüzünü, saç örgülerini yokladı... Soluğunu kesti, bir yüzyıl kadar uzun bir an, elleriyle örgüsünü yoklayıncaya kadar Hayır, rüyâ değildi bu. Saç örgülerinin ılık temâsı altında kendine geldi, süslerini şimdi bir kadın olarak duyuyordu. Haşhaş Adam, şeytânî düğünü ile meşgulken, bir tabut gibi upuzun odanın ta dibinde yanmakta olan bir mum vardı sadece. Bu ışık, âşıkın akıl almaz gerçekliğini dimdik ayakta tutuyordu, tek şâhitti. Son âyinde yarasaya dönüşmüş, bir İsa gibi kollarını açmıştı ve kızın eti olmuştu! Rahibe adayı, bu cehennemî hayalden kendini kurtarmak için gözlerini kapadı. Erkekliği ile kendini okşayan adam hâlâ orada, kadın hâline geldiği yerde - bütün hırsların en iğrenciydi bu - dikilip duruyordu. Yuvarlak, solgun gözkapakları indikçe, acılara batmış kötürüm rahibe adayı ayakkabılarından kurtuldu ve hemen doğruldu... Gölgeleri aştı, kapandaki fareler gibi oradan oraya koşuşan gözbebekleriyle, içinin uçurumundan fırladı çıktı. Perişân, sağır, solgun yanakları, - gözyaşlarının iğne yastığı - ve kendi ayaklarıyla taşıdığı bir yabansı ölüm savaşının iniltili solukları arasında, görünmez alevler içindeki sırtında uzanan saç örgülerinin katransı dalgalanmalarını tiksinerek gördü.

Kendinden geçti. Bir ceset ve bir erkek arasında, büyülenmiş olmanın sonsuz hıçkırıkları dilinde, kalbi gibi onu da zehirlenmiş duyarak, yarı çılgın bir durumda, kutlanmış ekmeği ortalığa saçarak makasına saldırdı. Ve onu bulunca, örgülerini kesti ve onun büyüsünden kurtulunca kaçtı. Artık ayakları, ölen kötürüm rahibenin ayakları olmaktan çıkmıştı, başrahibe ananın güvenlik verici sığınağına koştu.

Ama yere düşen saç örgüsü, o eski örgü değildi artık; kımıldıyordu. Yerlere saçılan kutlanmış ekmeklerin yastığı üzerinde kıvrıla büküle yürüyordu.

Haşhaş Adam, ışığa doğru döndü. Kirpiklerinde, sönen bir kibritin kükürtlü başının son alevciğine benzer gözyaşları titreşiyordu. Boğuk hırıltılarla, gölgesini kıpırdatmadan, duvara yaslanarak kaydı. Sessizce kendi kurtuluşu saydığı alevlere doğru atılmak istiyordu. Az sonra, bu yavaş ve ölçülü gidişi, dehşete düşmüş bir kaçış hâline dönüldü. Başsız bir yılan kutlanmış ekmek yığınından çıktı, bükülüp kalkındı ve onun peşine düştü. Ölü bir hayvanın kara kanı gibi ayaklarına akarak kaydı. Ve o, ışığı yakaladıktan sonra, birdenbire yerden yükseldi. Fışkıran suların rahat ve kolay saklamasıyla

kamçı ipi gibi mumun çevresine dolandı. Eriyip tükeninceye, onun ruhunu ağlatıp inletinceye, onunla birlikte ebediyen kaybolunca kadar bırakmadı. Ve böylece Haşhaş Adam sonsuzluğa ulaştı. Kaktüsler hâlâ onun için gözyaşları dökerek ağlar durur.

Alevler şamdanın içinde sönünce, örgü kendiliğinden çözülüp yere düşünce, iblis, bir soluk gibi örgüden geçip gitti. Fitildeki alev sönünce, bitkin, yere yıkıldı.

Ve Haşhaş Adam gece yarısında Cadejo'ya dönüştü. Uzun bir hayvan - bir koçun iki katı iriliğinde, dolunayda salkım söğüt gibi de sallanır -, teke pençeli, tavşan kulaklı ve yarasa yüzlü... Haşhaş Adam, zamanla Madre Elvira de San Francisco hâline gelecek olan rahibe adayının saç örgüsünü cehenneme sürükledi. O ise bu sırada, meleklerin gülüşleri arasında, hücresinde diz çökmüş, zambakların ve mistik kuzuların düşlerini görüyordu.

Tatuana'nın Efsanesi

Casa - Mata'dan Tatuana sözülüp geçiyor.

Usta Badem Ağacı'nın gül pembe bir sakalı var. O, beyaz adamların ellerini değdirerek yokladıkları rahiplerden biriydi. Çünkü beyaz adamlar, onların som altından olduklarını sanıyorlardı, öylesine ihtişamla giyinip kuşanmışlardı. Herşeyi iyi eden, şifâlar veren bitkilerin sırlarını biliyordu. Konuşan taşın, kara kehribarın kelime hazinesini ve gökyüzündeki hiyeroglif resimleri gibi burçları okumayı da bilirdi.

O, vaktiyle ormanda, şimdi bulunduğu yerde, kimse ekmeden, kendiliğinden bitivermiş bir ağaçtı. Sanki onu oraya ruhlar getirmişlerdi. Oradan oraya göçen bir ağaç.. Bu ağaç, gördüğü aylara göre, yılı dört yüz gün olarak sayardı. Bütün ağaçlar gibi, o da, çok ağaçlar görmüştü, bereketli topraklardan buraya hayli yaşlıyken gelmişti.

Uhus-balığı ayı (dört yüz günlü yılın yirmide biri de budur ya) devrini doldurur ve en parlak çağına

girerken, usta, ruhunu yollara bölerek yola çıktı. Dört tane yol vardı. Bunlar birbirlerine karşı yönlere, gökyüzünün dört sonuna doğru gidiyordu. Kara son: büyülü gece. Yeşil son: ilkbahar fırtınası. Kızıl son: Guacamaya kuşu, ya da tropik bereketi. Ak son: vâdedilmiş yeni ülkeler. Dört yol bunlardı.

«Yolcağız! Tıpış tıpış giden yolcağız!»

diye seslendi ak bir güvercin ak yola. Ama ak yol, onu duymadı. Kuş, yolun kendisine, düşlerin sıtmasını geçiren ruhunu vermesini istiyordu. Güvercinler ve çocuklar bu kötülüğün ıstırabını çekiyorlardı.

«Yolcağız! Tıpış tıpış giden yolcağız!»

diye kızıl bir yürek, kızıl yola seslendi. Ama kızıl yol, onu duymadı. Yürek, onu eğlendirmek istedi, ustanın ruhunu unutsun diye.. Ama kalpler hırsızlar gibidir: unutulmuş şeyleri bir daha geriye vermezler.

«Yolcağız! Tıpış tıpış giden yolcağız!..»

dedi yeşil yola, yeşil bir asma. Ama yeşil yol, onu duymadı bile. Ustanın ruhu ile yaprak ve gölge borçlarının bir kısmını olsun ödemek istiyordu.

Kimbilir ne kadar ay, bu yolların geçip geçip gittiğini gördü acaba?

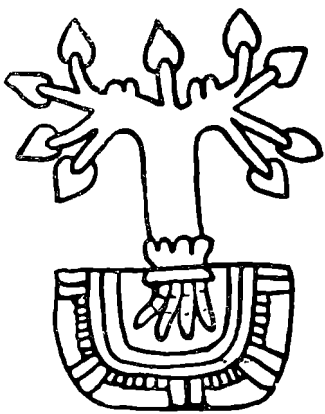
Kimbilir ne kadar ay, bu yolların geçip geçip gittiklerini gördü acaba?

Onlardan en hızlısı olan kara yol, geçip giderlerken kimselerin durup da kendisiyle konuşmadığı yol, şehirde durdu, meydanı bir baştan bir başa geçti ve çarşıda, ustanın ruhunu, birazcık mola karşılığı, baha biçilmez mücevherler tacirine verdi.

Ak kedilerin saatiydi. Oradan oraya koşuşuyor-

lardı. Gül fidanlarına hayranlık. Bulutlar, çamaşırlar gibi göksel kurutma yerlerinde asılı.

Badem Usta, kara yolun yaptıklarını duyunca, yeniden insan kılığına girdi, küçük bir gölge bitkisel kılığından soyundu, ayın altında bir badem çiçeğinin utançlı kızıllığı ile çıktı, kasabanın yolunu tuttu.

Bir günlük yolculuktan sonra akşam çökerken, sürülerin döndüğü saatte vâdiye ulaştı. Çobanlarla konuştu. Bunlar, karşılarındaki bir hayâletmiş gibi, yeşil harmanisine mi, yoksa gül pembe sakalına mı şaşacaklarını bilemeden, bütün sorularına tek heceli cevaplar verdiler. Gün batımına kadar kasabada döndü dolaştı. Kadınlar ve erkekler çeşmelerin çevresinde toplanmışlardı. Sular boşalıp testileri doldururken öpüş sesleri çıkarıyordu. Peşindeki gölgelerle yürüyerek, kara yolun baha biçilmez mücevherler tacirine trampa için verdiği ruhunu, çarşıda buldu. Tacir, onu altın kilitli billûr bir sandığın ta dibine saklamıştı.

Vakit kaybetmeden, bir köşeye çömelmiş tütün içmekte olan tacire yaklaştı. Ve ruhunun onda olan bir parçası için, yüz kile inci teklif etti.

Tacir, Usta'nın budalalığına güldü. Yüz kile inci mi? Hayır, onun mücevherlerine baha biçilmezdi. Badem Usta, daha da fazla şey teklif etti. Tacirler is-

tedikleri verilene kadar reddederler. Ona, mısır tanesi iriliğinde zümrütler verecekti, fıçılar dolusu, zümrütten bir göl doluncaya kadar.

Tacir, bu Usta'nın budalalığına güldü. Zümrütten bir göl mü? Hayır, onun mücevherlerine baha biçilmezdi.

Ona muskalar verecekti, suları yanına çağırabilsin diye geyik gözü, fırtınaya karşı da tüyler, tütünle içsin diye mestedici değerli macunlardan verecekti...

Tacir hepsini reddetti.

Ona, zümrütten gölünün ortasına bir masal sarayı kursun diye değerli taşlar verecekti.

Tacir reddetti. Mücevherlerine baha biçilmezdi. Ve üstelik - neden daha fazla konuşacaklardı? - o, bu ruh parçasını esir pazarında verip, karşılığında en güzel câriyeyi alacaktı.

Ve o ne söylese ve teklif etse beyhûdeydi. Ruhuna yeniden sahip olmanın kendisi için çok önemli olduğunu, ona ne kadar söylese, beyhûdeydi. Tacirler kalpsiz olur.

Bir iplik tütün dumanı, gerçeği düşten, kara kediyi ak kediden, ve taciri garip müşteriden ayırdı. Badem Usta, dışarıya çıkarken sandallarını kapının eşiğine vurarak temizledi. Dökülen tozların içinde bedduâlar, lânetler vardı.

Bir yıl geçti, dört yüz gün sonra - efsane anlatmağa devam ediyor -, tacir, Kordillere dağlarının yüksek yollarına düştü. Sonra da, Usta'nın ruhu karşılığında satın aldığı câriyeyle birlikte, uzak ülkelerden geriye döndü. Yanında, gagasında bal damlaları

yakuta dönüşen çiçek kuşu, otuz tane de atlanmış uşak vardı.

Tacir, soylu atının dizginlerini çekerek câriyesine dedi ki: **Bilmezsin, kasabada ne güzel bir hayat süreceksin! Evin bir saray olacak, bütün uşakların senin emrinde olacaklar, emredersen onların el pençe divan duranı, en boynu büküğü ben olacağım!»**

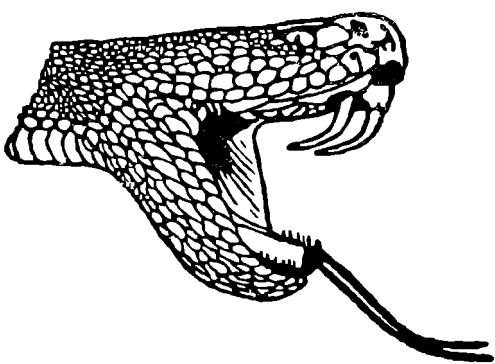
«Orada» diye devam etti, yüzünün yarısı güneşle aydınlanıyordu, **«herşey senin olacak. Sen bir mücevhersin, ve ben da baha biçilmez mücevherlerin taciriyim! Sen, bir göl dolusu zümrüde değişmediğim bir ruh parçası değerindesin!... Bir uyku ağının içinde, güneşin batışım ve günün doğuşunu birlikte seyredeceğiz. Ve hiç bir iş yapmıyacağız. Benim bahtımı bilen kurnaz ihtiyar kadının hikâyelerini dinliyeceğiz. O diyor ki, benim bahtım, dev bir elin parmaklarındaymış. Eğer öğrenmek istersen, senin de bahtını öğreniriz.»**

Câriye manzaraya döndü. Renkleri mavinin durmadan değişen tonları içinde eriyip süzülen, sonunda da uzaklık içinde emilip kaybolan manzaraya. Ağaçlar, tıpkı kadın gömleklerinin renkli işlemeleri gibi, yolun iki yanında, hayran kalınacak örnekler örüp dokuyorlardı. Kuşlar uyuyormuş gibiydiler, kanatsız.. Gökyüzünün sükûneti ve granit taşlarının suskunluğu içinde, hayvanlar dağ yukarı tırmanırken insanlar gibi soluyordu.

Câriye çıplak yürüyordu. Memelerinin üzerinden bacaklarına kadar uzanan kara saçları dalgalanıyordu; yılan gibi tek örgü hâlinde biribirine dolanmıştı. Tacir, sırmalar kuşanmıştı, omuzları üzerinde oğlak

yünden yapılmış bir örtü vardı. Ateşler içinde ve tutkundu, hastalığının titremelerine kalbinin çarpıntıları yoldaşlık ediyordu. Ve otuz atlı uşak, gözbebeklerinde bir rüyânın figürleri gibi görünüyordu.

İri, tek tük düşen damlalar ansızın yolu noktaladı. Bu sırada uzaklardan, dağ sırtlarından, fırtına korkusuyla sürülerini çevrelerine toplamağa çabalıyan çobanların bağrışmaları duyuldu. Kafiledeki hayvanlar bir sığınak yerine ulaşabilmek için hızlandı. Ama artık vakitleri kalmamıştı. İri damlalar düşmeğe başlanmıştı ki, rüzgâr bulutları kamçıladı, ormanları yerlere serdi, vâdiye ulaşıncaya kadar koştu, sislerin akıntılı ve çapaklı örtüsünü vâdi üzerine acele çekti. Ve ilk şimşekler, fırtınadan bir enstantane yakalamak isteyen mağnezyum patlamaları gibi, manzarayı birbiri peşine aydınlattı.

Darmadağın olmuş, parçalanmış dizgin ve koşumlarıyla, havaya uçan nalları, rüzgârda uçuşan yeleleri ve arkaya yatmış kulaklarıyla hayâletlere dön-

müş atların arasında, atının tökezlemesi, taciri bir ağacın dibine yuvarladı. Aynı anda ağaca göz kamaştıran bir ışık düştü. Bir taşı yakalıyan ve uçuruma fırlatan bir el gibi ağacı köklerinden söktü, tacirle birlikte uçuruma fırlattı.

Bu sırada şehirde kaybolup kalmış olan Badem Usta, sokaklarda âvâre dolaşıp duruyordu. Meczup dervişler gibi, çocukları korkutarak, süprüntüleri karıştırarak, eşeklerle, öküzlerle, ve sahipsiz köpeklerle kendisi için insanlarla birlikte aynı mahzun hayvanlar galerisini teşkil eden yaratıklarla konuşarak sokaklarda dolaşıp duruyordu.

«**Kimbilir ne kadar ay, bu yolların geçip geçip gittiklerini gördü acaba?**» diye kapı kapı dolaşıp soruyordu. Adamlar karşılarında bir hayâlet görmüş gibi şaşırarak, yeşil harmanisiyle gül pembe sakalına bakıyor, cevap vermeden kapılarını yüzüne kapatıyorlardı.

Ve uzun bir süre sonra, böylece gezip dolaşır, sorup soruştururken, baha biçilmez mücevherler tacirinin kapısında durdu. Fırtınadan sağ çıkmış tek kişi olan câriyeye sordu

«Kimbilir ne kadar ay, bu yolların geçip geçip gittiklerini gördü acaba?»

Tam o sırada günün beyaz gömleğinden başını çıkarıp uzatan güneş, Usta'nın omuzları üzerinden gözler kamaştırarak, altın ve gümüş kakmalı kapıyı, zümrüt dolu bir göl vererek satın alamadığı, bir parçacık ruhunun karşılığında alınan mücevheri, câriyenin yüzünü, parlatarak aydınlattı.

«Kimbilir ne kadar ay, bu yolların geçip geçip gittiklerini gördü acaba?»

Câriye dudakları arasında cevabı çiğnedi.. Dişleri gibi kaskatıydı sözleri. Usta, büyülü bir taşın direnip kalışıyla sustu kaldı. Uhus-balığı ayı en dolgun çağına giriyordu. Sustular, bakışları, yüzlerini ıslattı. Ayrı düşmüş ve ansızın birbirini bulmuş iki sevgili gibiydiler.

Bu sahneyi şamatacı bir gürültü bozdu. Onları Tanrı ve Kıral adına tutuklamak için geldiler. O bir büyücü, kız da büyülenmiş bir cadıydı. Haçlar ve kılıçlar arasında götürerek, onları zindana attılar. Gül pembe sakallı ve yeşil harmaniyeli Usta'yı ve altından yapılmış gibi görünen sımsıkı vücudu pırıl pırıl çıplak câriyeyi.

Yedi ay sonra, kasaba meydanına yığılacak odunlar üzerinde yakılmak suretiyle ölüme mahkûm edildiler. Usta, idâmdan bir akşam önce câriyeye yaklaştı, koluna tırnağı ile bir küçük gemi resmi kazıdı. Ve dedi ki

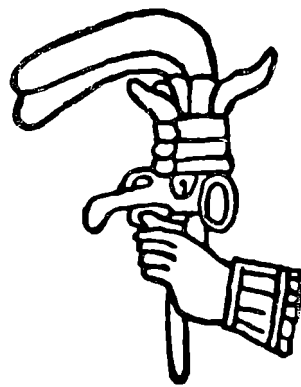
«Bu döğme sayesinde, Tatuana, bir tehlikeye düşersen, daima kaçacaksın, tıpkı bu akşam yapacağın gibi. Düşüncelerim kadar özgür olmanı istiyorum. Bu gemi resmini duvara çiz, yere, havaya, her nereye istersen çiz, gözlerini kapa, gemiye bin ve git... Uzaklara git. Zira benim düşüncelerim, Cebollin suyuyla yuğrulmuş toprak putlardan daha güçlüdür! Çünkü benim düşüncelerim Suquinay çiçeğini emen arıların balından daha tatlıdır!

Çünkü seni görünmez yapan benim düşüncelerimdir!»

Tatuana, bir saniye bile tereddüt etmeden, Usta'nın dediklerini yaptı: gemi resmini çizdi, gözlerini ka-

padı, o biner binmez, gemi hareket etti ve Tutuana zindandan, ölümden kaçıp kurtuldu.

Ve ertesi sabah, idâm günü, mahkemenin adamları zindanda bir kurumuş ağaç buldular. Dalları arasında henüz gül pembe rengini yitirmemiş, iki, ya da üç badem çiçeği.

Şeytanın Külâhı Efsanesi

Şeytanın külâhı,
avlularda yuvarlanıyor..

Kaçık bir denizcinin bir kıraliçeye bağışladığı dünyanın o ücra köşesindeki ülkede, din kudretinin kutsal eşyalar ve kurumlarla birlikte - Tanrı katında en iğrenç günah sayılan - insanlığın putperestliğinden ayrı tutulmadığı o günlerde, dev gibi gövdeleriyle rüzgârları tutan volkanların, dağların himâyesinde, tapınakların en güzeli kurulmuştu.

Tanrı hizmetiyle görevlendirilen papazlar o «arslan yürekli kuzular», beşerî zaafları yüzünden, kendilerini, yeni bir dünya karşısında bilim susuzluğuna, dünya işlerine, ya da denizcilerle kilise adamlarının

taşıyıp getirdikleri kutsal geleneklerin korunmasına, güzel sanatlarla uğraşmağa ve felsefeyle bilimlerin öğrenilmesine kaptırmışlardı. Görev ve ödevlerini öylesine ihmal etmeye başlamışlardı ki, âyin çanları çaldıktan sonra bile tapınağı açmayı, âyin bittikten sonra da kapamayı unutuyorlardı. Mahşer günü de öyle olacaktı ya!..

Bunların en bilginleri gece gündüz münazaralara girişiyor, kutsal kitaplarda en garip, tekrar tekrar işlenmiş bölümleri öne sürüyor, aralıksız tartışıyorlardı. Ama yine de işin içinden çıkamadıkları görülüyordu.

Keyif ve rahatlarına düşkün şairlerin, mest ve hayran müzisyenlerin, etkileri önlenemez ressamların, sanatın çeşitli yolları ve ölçüleriyle, tabiatüstü dünyaları yaratmağa yöneldikleri görülüyor, işitiliyordu.

Eski kroniklerin düzensiz bir yazıyla öbek öbek sıralayıp açtığı hâşiyelerde anlatıldığına göre. hakimler ve filozofların görüş ve görüşmelerini yansıtan yazılarından hiç bir şey kalmamış. Çünkü bunların adlarını bile bilmiyoruz. Onları şaşırtmak için yüceler yücesi, şu bilgeliği göstermiş, eserlerini yazmaları için gereken zamanı onlardan esirgemişti. Bir yüzyıl boyunca kendi aralarında konuşup tartışmakla kalmışlar, ama hiç anlaşamamışlar, ya da bir satır yazamamışlar. Söylendiğine göre, bu da pek hayırlı olmuş; yazsalardı korkunç yanlışlara gömülür kalırlardı.

Sanatçılar üzerindeki bilgilerimiz de bundan sağ-

lam değil. Müzikçiler üzerine hiç bir şey bilinmiyor. Kiliselerde ise boz renkli arka plânların önünde beliren heykellere ve tozlu bir takım tablolara rastlıyoruz. Bakışları, geniş manzaralara, sayısız volkanlara doğru özgürce yönelten pencerelerin diplerine bırakılmış tablolar Ressamlar arasında oymacılar ve yontucular da var. Bunlar İsa'nın ve ıstırapların anasının heykelcileri. Bize bıraktıklarından, bunların da, İspanyol kanından geldikleri, üzgün oldukları sanılıyor. Hepsi de hayran olunacak adamlardı. Dil ustaları ise manzum eserler yaratmışlar; ama bunların eserlerinden bugüne ancak tek tük kelimeler kalmış.

Her neyse, biz devam edelim. Bernal Diaz del Castillo'nun «Yeni İspanya'nın Fethi» kitabında yazdığı gibi, eski hikâyeleri anlatmayı çoktandır kafama koymuştum. Tarih yazarlarının bir zamanlar yaptıklarını o da yapmış, yazdığı tarih kitabının başkalarının yazdıklarıyla taban tabana zıt olmasını istemiş.

Ama biz yine keşişlere gelelim.. Hekim ve filozoflar, sanatçı ve budalar arasında biri vardı ki ona, sofuca çabaları, Tanrı korkusu, birincilerin kavgalı konuşmalarıyla sonuncuların boşuna zaman harcamalarına katılmaktan dikkatle kaçınması, onların hepsine şeytanın kurbanları gözüyle bakması sebebiyle sadece **«keşiş»** demişlerdi.

Bu keşiş, dualara gömülmüş olarak sâkin ve iyi günler içinde yaşayıp giderken, manastır duvarlarını çevreleyen sokaktan, günün birinde lâstik topu ile oynayıp giden bir çocuk geçer.

İşte herşey o sırada olur..

Biraz nefes almak için işte herşey o sırada olur, diye tekrarlıyorum. Bu topcağız oradan oraya sıçrayıp dururken, birden fırlar ve keşişin hücresinin biricik ve küçücük penceresinden içeriye düşer.

Eski çağlardan kalma bir kitapta Meryem'in getirdiği büyük müjdeyi okuyan keşiş, bu acayip küçük cismin içeriye düştüğünü şaşkınlıkla görür. Top, döşemeden duvara çarpar, duvardan yere düşer, hızını yitirir, bir kuş gibi keşişin ayakları dibine yuvarlanır, kalır. Olur şey değil yahu! Keşişin sırtından soğuk bir ürperti geçer. Azrailin karşısında soyunmuş genç kadın gibi kalbi gümbürdemeğe başlar. Bu hâli şüphesiz uzun sürmez. Kendini toplar, dişlerinin arasından bu küçük topa gülümser. Kitabı kapatmadan, ya da yerinden kalkmadan, topu yerden almak ve geldiği yere fırlatmak için eğilir. Sonra topu dışarıya atmak için yürürken içinde anlatılmaz bir neşe, onda bir duygu değişmesi yaratır: O şeye dokunmasıyla içinde kutsalımsı, sanatımsı, çocuksu bir haz doğmuştur..

Şaşırır; sıcak ve masum fil gözcüklerini ancak biraz açarak onu elleriyle sıkar; şefkatini gösteren bir insan gibi Bir ateş parçasını koyverircesine birdenbire elinden bırakır. Ama bu küçük top, şımarık ve cilveli bir hareketle, yere değip sıçrayarak öylesine hızla, öylesine beceriklice ellerine döner ki, havada yakalamağa ancak vakit bulur; onunla birlikte hücresinin en karanlık yerine, bir suç işlemiş gibi, saklanmak için koşar.

Bu din adamını yavaş yavaş budalaca bir arzu sarar; tıpkı bu küçük top gibi sıçramak ve sıçramak

arzusu. Önce bu topu geldiği yere, geriye atmayı düşünürse de, sonra aynı şeyi düşünmez olur, memnun parmaklarıyla onun meyvemsi yuvarlaklığını yoklamaktan zevk duyar, Hermelin postuna benziyen beyazlığı ile içi canlanır. Onu dudaklarına götürmek ve tütün lekeleri ile beneklenmiş dişleri arasında sıkmak hevesine kapılır. Damağında binlerce yıldızın ışıldadığını hisseder

«**Yaradanın ellerindeki dünya olmalı bu!**» diye düşünür. Bir şey söylemez, zira o sırada top, acele geldiği yere dönmek istiyormuş gibi ellerinden kayar. Vakit geçirmeden, bir sıçrayışta, aklına geleni yapmak istiyormuşçasına telâşlı ve tedirgin geriye dönmek için...

Şımarıklık mı, yoksa şeytanlık mıydı bu?

Keşiş, kaşlarını çattı. Kaşları, hayalini diş temizleme sularıyla ıslatan fırçalara benziyordu. Birkaç gereksiz düşünceden sonra küçük topla yeniden barıştı. Kendisine ve her insanlı ruha yakışırdı bunu düşünmek; bu topun gökyüzüne ulaşıp ulaşamıyacağını düşünmek.

Ve böylece sürüp gitti. O manastırda birkaç keşiş güzel sanatlarla ve diğerleri bilim ve felsefeyle uğraşırken, bizimki de koridorlarda küçük topla oynamağa daldı.

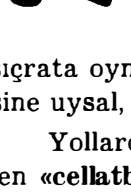
Bulutlar, gökyüzü, demirhindi ağaçları... Yolların pinekliyen boşluğunda tek canlı bile yok. Şurada burada vakit vakit, pazar günlerinin suskunluğunu bozan papağanların aceleci katarları. Öküzlerin burunlarından yükselen, ak, sıcak, güzel kokulu bir gün. Keşiş, âyin çanını çaldıktan sonra, tapınağın kapısında müminlerin gelmelerini beklerken, hücresinde unuttuğu küçük topla oynuyordu.

Öylesine uysal, öylesine çevik, öylesine ak pak! diye içinden tekrarlıyordu. Sonra yüksek sesle söyledi, hemen ardından yankısı, bir düşünce gibi geriye sıçrayarak cevap verdi:

Öylesine uysal, öylesine çevik, öylesine ak pak!..

Bu top kaybolursa ne kötü olur. Bu düşünce onu kaygılara salıyordu. Ama kaybetmem, bana vefasızlık etmez o, gerekirse onunla birlikte gömülürüm, diye cesâretlendirdi kendisini. öylesine uysal, öylesine çevik, öylesine ak paktı!..

Ama eğer şeytansa?

Bir gülümseme korkularını dağıttı. Sanat, bilim ve felsefeden çok daha az şeytan vardı bu topta. Korkunun kötü fısıltılarından kurtulmak için topukları üstünde döndü. Birdenbire kendini kaptırmıştı, gitmek, almak ve sıçrata sıçrata oynamak, eğlenmek istiyordu onunla... Öylesine uysal, öylesine çevik, öylesine ak pak!..

Yollardan - kasabada, kıral tarafından tâyin edilen **«cellatbaşı»** nın yaptırdığı o caddeler henüz yoktu - muhteşem elbiselere bürünmüş kadınlar ve erkekler, kiliseye akın akın geliyorlardı. Keşiş, onların far-

kında bile değildi, düşüncelerine öylesine dalıp gitmişti. Kilise, iri, dört köşe kesilmiş taş bloklarından yapılmıştı. Ama kuleleri ve kubbeleri gökyüzüne doğru yükseldikçe, ağırlıklarını kaybediyor, hafif, sıkletsiz, zarif bir hâle geliyordu. Ön cephesinde üç büyük kapısı, gruplar hâlinde kıvrımlı sütunları, altınla kaplanmış mihrabı, kubbeleri ve tatlı mavi renge boyanmış parkeleri vardı. Ermişler, tapınağın suya benziyen parıltıları içinde hareketsiz balıklar gibi duruyorlardı.

Bu âsude hava içinde güvercinlerin tek tük dem çekişleri, sığırların böğürüşleri, yük hayvanlarının tepinmeleri, katır sürücülerinin bağırışları dalgalanıyordu. Bağırışlar sonsuz halkalar yapan, herşeyi saran lassolar gibi sarılıp kıvranıyordu: Kanatlar, öpüşler, türküler... Tepelere tırmanan sürüler, sonunda eriyip kaybolan beyaz yollar gibiydi. Ak yollar, hareketli yollar, mavi sabahta bir keşişle küçük topun oyunu için, sisleri eriyip dağılan küçük yollar

«Günaydın rahip efendi, merhaba!» diyen bir kadının sesi, keşişi düşüncelerinden ayırdı. Kadın kederli bir çocuğun elinden tutuyordu.

«Rahip efendi, Allah ömürler versin, oğlumu kutlayasınız diye getirdim. Günlerdenberi ağlayıp duruyor, iki gözü iki çeşme, burada manastır duvarı yanında topunu kaybetmiş. İnâyetli efendimiz, sizin de malûmunuz olduğu gibi, komşulara göre şeytanın işiymiş bu...»

(Öylesine uysal, öylesine çevik, öylesine ak pak!..)

Keşiş, korkudan yere düşmemek için kapının ke-

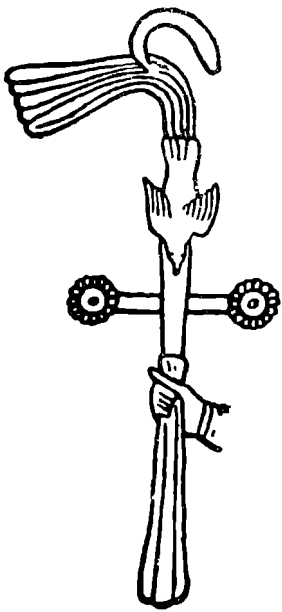
narına sımsıkı tutundu, anayla oğluna sırtını dönerek, tek kelime bile söylemeden, yaşlara bulanmış gözler ve havaya kaldırılmış kollarla hücresine koştu.

Hücresine girmesiyle topu dışarıya fırlatması bir oldu.

«Uzaklaş benden, şeytan: Bırak beni, şeytan!»

Top dışarıya, manastırın önüne, başıboş bırakılmış bir kuzucuğun neşeli sıçrayışı ile düştü. Ve birdenbire görülmedik bir atlayışla, sanki bir büyüyle, kara bir külâh kılığına girdi, ona doğru koşan çocuğun başına yerleşti.

Şeytanın külâhıydı bu.

Bereketli Topraklardaki Hazinenin Efsanesi

Dumansız volkan savaş demekti!

Gün, kasabanın ıslak taşları arasında daha yeni sönmüştü; kül içindeki kıvılcım gibi eriyip tükenerek.. Portakal kabuğu gibi bir gökyüzü. Pitahayaların, meyvesi bol ve dimdik yükselen kaktüslerin kanı bulutlardan damlıyordu; bazan kızıla, bazan mısır koçanlarının püsküllleri ya da pumaların pöstekileri gibi sarıya boyalı bulutlardan...

Yukarıda, tapınakta bir nöbetçi volkanı gözlüyordu. Bir bulut, âdetâ suları öpecek bir bulutmuş gibi, gölün üstüne, volkanın ayaklarına çökmüştü. Bulut duraladı. Rahip, bulutun gözlerini kapadığını gördü. Koştu, örtüsünü toparlamadan, merdivenler boyunca peşinden sürükleyerek, tapınaktan aşağıya koştu. Bağırarak savaşın bittiğini haber veriyordu. Ka-

natlarını indiren bir kuş gibi kollarını aşağıya bıraktı. Her bağırışta kollarını yukarıya kaldırıyor, dudaklarından haykırışlar fırladıkça aşağıya salıveriyordu. Batıya bakan ön avluda, güneş, rahibin sakalına, şehrin taşlarına atar gibi, ölmek üzere olan bir şeyin parıltısını fırlattı.

Tellâllar, sıra ile dört rüzgâr yönüne doğru, Atitlan beylerinin ülkesinde savaşın bittiğini duyurdular.

Gece pazarı kurulmuştu bile. Göl şıkır şıkır ışıklarla örtülmüştü. Tüccarların kayıkları yıldızlar çakarmış gibi gidip geliyordu. Meyvelerle dolu kayıklar. Giysiler ve pantolonlarla dolu kayıklar. Yeşim taşları, zümrütler, inciler, altın tozu, güzel kokulu sularla hazırlanmış kuş tüyleri, bambu kamışından bileziklerle yüklü kayıklar. Balla, dövülmüş ve çekirdek halinde karabiberle, tuzla, değerli pelesenklerle dolu kayıklar. Renkli mürekkep ve tüy kalem demetleriyle dolu kayıklar. Kokulu terebentin yağı, şifâlı otlar ve köklerle dolu kayıklar. Tavuklar ve kümes hayvanlarıyla dolup taşan kayıklar. Agava, Sassaras bitkisi lifleri, hasır örgüleri, sapanlar için pitahaf sapları, Ocote ağacından çıra kütükleri, irili ufaklı çanak çömlekler, tabaklanmış ve ham hayvan derileri, çikolata çanakları, burun maskeleriyle dolu kayıklar. Guacamayo kuşları, kırmızı papağanlar, hindistan cevizleri, taze reçine ve **«fevkalâde zarif tanelerle dolu kabaklar»** yüklü tüccar kayıkları.

Beylerin kızları, papazların gözcülüğü altında piroğlar içinde gezintiye çıkmışlar, ak mısır koçanları

gibi parıldıyorlar. İleri gelen aileler, çalgıcılar ve şarkıcılar kalabalığını peşlerinden sürükliyerek, kurnak ve açıkgöz pazarlıklara dalmış tüccarlarla lâf atıştırıyorlardı. Ama bütün bu kargaşalık geceyi rahatsız etmiyordu. Sanki uyuyan insanların düşlerinde alış veriş eder göründükleri yüzen bir pazardı. Kakao çekirdekleriyle bitkiden paralar, birbirlerine sıkı sıkıya girmiş kayıklar, insanlar arasında elden ele sessizce kayıyordu.

O Cenzontle türküleri, o Chorchaların ciyaklamaları, o küçük Perico papağanlarının gevezelikleri kuş avcılarının kayıklarıyla gelmişti... Kuşlar, alıcıların verdikleri fiyata değiyordu doğrusu. Hiç birinin fiyatı yirmi bakladan az değildi, zira aşk hediyesi olarak satın alınıyorlardı.

Âşıkların ve kuş satıcılarının konuşmaları ve ışıkları, dallar arasında titriyerek kıyılarda kayboldu.

Sabahın alaca karanlığında rahipler, büyük çamlara tırmanmış, volkanı gözlüyorlardı: savaş ve barışın işâreti volkanı. Bulutlarla örtülü olursa barışın ve mahsul güvenliğinin müjdecisiydi. Bulutsuz olarak görülünce savaşı ve düşmanın saldırısını haber verirdi. Kolibrilerin ve gün çiçeklerinin haberleri olmadan, topak topak kıvırcık yünlü postekiye benzer bulutlarla örtülmüştü.

Barış gelmişti. Şenlikler yapılacaktı. Rahipler tapınakta oradan oraya gidip geliyorlar, örtüleri, kurban taşlarını ve kara kehribardan kurban bıçaklarını düzene koyuyorlardı. Dümbelekler, flütler, deniz kabuğundan borular, sazlar, üzerlerine tokmaklarla

vurulan ağaç kütükleri gümleyip çınlamağa başlamıştı. Şeref yerleri koltuklarla süslenmişti. Çiçekler, meyveler, kuşlar, arı sepetleri, tüyler, altınlar, değerli taşlar savaşçıları karşılamak için hazırlanmıştı. Göl kıyılarından kayıklar hızlı hızlı geliyor, renk renk giyinmiş bir yığın insanı alıp karşı tarafa geçiriyordu.

Bu insanların hâllerinde tarifsiz bir bitkisellik vardı. Başlarına sarı tören külâhları giymiş rahiplerin sesleri aralıklarla yükseliyor, Atit tapınağının altın girlandları gibi, bir uçtan bir uca basamaklarda zincirler teşkil ediyordu.

«Gönüllerimiz mızraklarımızın gölgesinde dinleniyor!» diye bağırıyordu rahipler.

«Ağaçların ve evlerimizin oyukları, hayvanların, kartal ve jagarların kalıntılarıyla ak pak olacak!..»

«İşte kabile reisi orada yürüyor! Odur bu! Burada yürüyen odur!» Eski Tanrılar gibi sakallı olan reisler böyle sesleniyorlardı. Ve bu sakallı reislerin göl ve dokuma tezgâhı kokan kabileleri, onların yaptıklarını aynen yapar görünüyorlardı.

«Orada, oğlumu görüyorum, orada, orada o sıranın içinde!» diye bağırıyordu analar Gözleri çok ağlamaktan neredeyse sular gibi yumuşamıştı. **«Orada,»** diye söze karışıyordu genç kadınlar **«Gözümüzün bebeği efendimiz! Puma derisinden maskesi ve kalbinin tüyleriyle!»**

Hemen sonra bir başka gruptan sesler geliyordu:

«Şuradaki günümüzün, efendisidir! Maskesi altından, tüyleri de güneşten!...»

Analar, oğullarını savaşçılar arasından seçip tanıyorlardı, çünkü maskelerini biliyorlardı. Genç kadınlar da, koruyucularını, gösterişli hallerinden tanıyor, elbiselerini işâret ediyorlardı.

Sonra kabile reislerini gösteriyorlardı:

«Odur işte, göğsünü görmüyor musunuz, kan gibi kızıl ve kolları bitkilerin kanı gibi yeşil? Ağaç kanı ve hayvan kanıdır o! O, kuş ve ağaçtır! Güvercin gövdesinin üstünde bütün renkleriyle ışıkların parladığını görmüyor musunuz? Tolgasındaki uzun tüyleri görmüyor musunuz? Yeşil kanlı bir kuş! Kızıl kanlı bir ağaç! Kukul! Odur o! Odur.»

Savaşçılar, tüylerinin renklerine göre sıralan-

mış, bölük bölük yirmilik, ellilik ve yüzer kişilik diziler hâlinde geçiyorlardı. En başta kızıl elbiseli ve kızıl tüylü yirmi savaşçıyla bir dizi, onun peşinden yeşil tüylü ve elbiseli elli savaşçının dizisi ile sarı tüylü ve elbiseli yüz savaşçının dizileri gidiyordu. Sonra da değişik renkli tüyleriyle Guacamayo kuşunu, o büyücüyü hatırlatanlar geliyorlardı. Yüz ayaklı, ışıl ışıl parlak hâreler içinde yansıyan bir ebem kuşağı...

«Dört kadın ağaçların yününden gömlekler giyindiler ve oklarla silâhlandılar! Savaşta dört delikanlıymış gibi dövüştüler» diyen rahiplerin sesleri duyuldu. Çiçekler ve meyva askılarıyla dolup taşan, memelerine mızrakların rengini ve sivriliğini vermiş kadınlarla kaynaşan Atit tapınağının önünde, kendinden geçmiş kalabalığın delice bağırışları.. Büyük Kazik, banyosunun boyalı küveti içinde Pedro Alvarado'nun gönderdiği **«Castilan»lı** adamların elçisini çok güzel sözlerle kabul etti ve hemen astırdı. Bundan sonra göğsü kızıl ve kolları yeşil tüylerle süslendi, parlak tüylü kanat parçalarıyla işlemeli bir pelerine büründü, başı açık, çıplak ayakları altın sandallar içinde, kabile başkanları, danışmanlar ve rahiplerin arasında, şenlik yerine yöneldi. Omuzunda kırmızı toprak sıvanarak örtülmek istenmiş bir yara görünüyordu. Parmaklarında o kadar çok yüzük vardı ki, elleri gün çiçeklerine benziyordu.

Savaşçılar meydanda dans ediyorlar, süslenerek ağaçlara bağlanmış savaş tutsaklarına oklarıyla nişan alıyorlardı.

Büyük Kazik meydana girince, kara elbiseli bir

kurban uşağı, mavi bir oku ellerine bıraktı.

Güneş, oklarını gölün yayı ile çekip boşaltarak şehre nişan aldı...

Kuşlar, oklarını ormanın yayı ile çekip boşaltarak göle nişan aldı...

Savaşçılar, öldürülecek şekilde olmamasına dikkat ederek, kurbanlarına nişan aldılar. Böylece şenliği ve kurban işkencesini uzatmış oluyorlardı.

Büyük Kazik, yayını gerdi ve mavi oku, tutsakların en gencine çevirdi; hem alay etmek, hem de ona pâye vermek için.. Savaşçılar çalparaların temposu ile dans ederlerken, uzaktan, yakından, oklarıyla bir anda yaralıyı delik deşik ettiler.

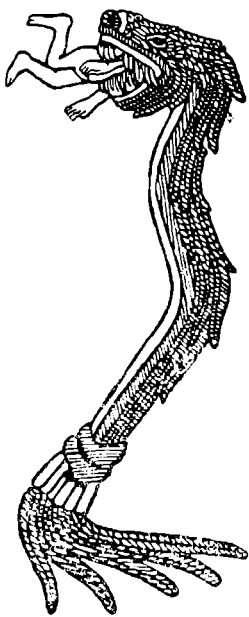
Bir bekçi ansızın töreni kesti. Alarm çaldı. Volkan ansızın ve hiddetle bulutlarını sıyırmış, kudretli bir ordunun şehre doğru yürüdüğünü haber vermişti. Yanardağın krateri gittikçe daha açık ve berrak olarak ortaya çıkıyordu. Akşamın alacalığı. uzak kıyılardaki kayalar üzerinde bir parıltı bırakıyordu. Gürültüsüzce ayrılan, daha bir dakika önce hareketsiz duran ve şimdi de heyecana kapılan beyaz bir kitleyi, sanki sessizce uçuruma kovalıyor gibiydi. Sokaklarda sönmüş ışıklar İri fıstık çamlarının altında güvercinlerin dem çekişleri... Dumansız volkan savaş demekti!..

«Bütün malım mülkümle, mahm olan balımla, seni az çok besledim. Bizi zengin etmiş olan şehri memnunlukla fethetmek isterdim!» Şenlikteki nöbetçi rahipler kendilerini gölün büyülü karanlığından kurtararak, ellerini volkana doğru uzatıp bağırdılar. Bu sırada savaşçılar süsleniyor şöyle diyorlardı:

«Silâhlarımızın karşısında beyaz adamlar afallasınlar! Renkli tüyler, oklar, çiçekler ve ilkbahar fırtınaları ellerimizden eksik olmasın! Bizim mızraklarımızın uçlarında yaralansınlar, biz yaralanmadan!»

Beyaz adamlar ilerliyorlardı. Ama kalın sisin içinde pek az seçiliyorlardı. Hayâlet miydi bunlar, yoksa yaşıyan varlıklar mıydı?

Ne trampetler duyuluyordu, ne de boru sesleri; ayak sesleri bile toprağın sessizliği tarafından yutuluyordu. Borazansız, trampetsiz, ayak sesleri olmadan yaklaşıyorlardı.

Savaş mısır tarlalarında kurulmuştu. O bereketli toprakların halkı bir süre savaştılar, vurulup ezilince de, Zuhal yıldızının halkası gibi bir bulut duvarıyla çevrili ve korunmalı kasabaya doğru çekildiler.

Beyaz adamlar ilerlediler. Boru çalmadan, ayak sesleri duyulmadan, trampet vurmadan. Yoğun sisin içinde kılıçları mızrakları zırhları, atları belli belirsiz seçiliyordu. Bir fırtına gibi, kasırga bulutlarını birbirine katarak tehlikeye falan bakmadan, herşeyi kırıp geçirerek, demir gibi durdurulamaz şim-

şekler arasında, ellerinden kayıp giden ateş böcekleri gibi belli belirsiz kıvılcımlar saçarak şehre saldırdılar. Bu sırada kabilelerin bir bölümü savunma düzeni almıştı, bir başka bölümü ise hazinelerle savaş yerinden kaçmış ve gölü geçerek, bulutsuz başıyla karşı kıyılara doğru dimdik yükselen volkanın dibine varmıştı. Elmastan bir sis denizi içinde kımıldıyan fâtihlere, uzaktan değerli taşların patlamaları gibi görünen kayıklarla herşeyi kaçırarak öte yana geçmişlerdi.

Yolları yakmak için artık zaman kalmamıştı. Borazanlar çalıyor, trampetler vuruyordu! Sisten yapılma, kat kat halkalar gibi şehrin duvarları, beyaz adamların zırhları önünde un ufak oldu. Ağaç kütüklerinden, çarçabuk derme çatma gemiler yapmışlardı. Terkedilmiş yerlerden, kabilelerin hazinelerini gömdükleri yerlere geçtiler. Borazanlar çalıyor, trampetler vuruyordu! Güneş yerfıstığı tarlalarında ateş kesilmişti. Adalar, büyücülerin volkana doğru uzanan elleri gibi, kaynaşan suların içinde titreşti.

Borazanlar çınladı! Trampetler vurdu!

Gemilerden ateşlenen ilk misketlerle, kabileler, darmadağın oldu. Dere yataklarına girip gizlice kaçarak savuştular. Elmasları, zümrütleri, opalleri, yakutları, külçe külçe altınları, altın tozlarını, altından işlenmiş sanat eserlerini, tanrı heykellerini, mücevherleri, askıları gümüşten teskereleri ve taht örtülerini, altından sürahi ve yemek takımlarını, inciler ve değerli taşlarla süslü boruları, dağ kristalinden yapılma banyo leğenlerini, örtüleri, musiki âletlerini, yüz balye ve

de bin balya dokumayı, muhteşem tüylü süsleri, sırmalı işlemeleri, yüz üstü bıraktılar. Sallardan ve kayıklardan, fâtihlerin, gözlerini fal taşı gibi açarak baktıkları, ganimetin en iyi parçaları için kendi aralarında kavgaya tutuştukları, hazinelerden bir dağdı bu. Ve şimdi hemen sıçrayıp karaya çıkmak istiyorlardı. Borazanlar çalıyor, trampetler vuruyordu.

O sırada ansızın volkanın hızla nefes aldığını duydular. Suların ağababasının ağır soluğu kesildi. Fâtihler sonunda karar verdiler. Uygun bir rüzgârın yardımıyla karaya ulaşmayı, hazineyi ele geçirmeyi ikinci defa akıllarına koydular. Çatırdıyarak inen bir ateş yağmuru onları yollarından kopardı. Devâsâ bir kurbağanın tükrüğü. Borazanlar sustu! Trampetler sustu! Suların yüzünde yakutlar gibi parça parça ateşler, elmaslar gibi güneş ışınları sürükleniyordu. Zırhlarının içinde yanıp kavrulan Pedro Alvarado'nun adamları, dümensiz gemilerin üzerinde, akıntıya kapılmış sürükleniyorlardı. Korkudan taş kesilmiş, yanardağın boşalması karşısında benizleri ölü benzi gibi, dağların çarpışıp yıkıldığını, ormanların ormanlara, nehirlerin nehirlere karışarak kaskatlar hâlinde gümbürdediğini, kayaların havalarda takla attığını, kül sellerinin aşağılara boşandığını, lâvların, kumların seller gibi aktığını, volkanın kustuğu lâvlar ve kumlarla bereketli topraklarda kabilelerin bıraktığı hazinelerin üstünde yeni bir volkan teşkil etmek için durmadan ateş yığdığını seyrettiler. Volkanın ayakları dibindeki bu yeni dağ, bir gün doğumu gibi yayılıp genişliyordu.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Paul Valéry'nin Önsözü	5
Asturias ve Eserleri Üzerine	7
Efsaneler Ülkesi Guatemala	17
Yanardağın Efsanesi	31
Haşhaş Çiçeğinin Efsanesi	41
Tatuana'nın Efsanesi	49
Şeytanın Külâhı Efsanesi	59
Bereketli Topraklardaki Hazinenin Efsanesi	67

Asturias

NOBEL 1967

SAYIN BAŞKAN

Asturias'ın «Uluslararası Roman Armağanı»nı kazanmış olan ünlü eseri. Asturias bu roman için: «Benim tehlikeli eserler yazdığım söyleniyor. Onu bilmem. Eğer öyleyse eserlerimden en tehlikelisinin «Sayın Başkan» olduğunu söyliyebilirim. Bu, her ülkede benzerleri görülebilen bir diktatörün romanıdır.» diyor.

Çeviren: Zeyyat Selimoğlu 2. BASKI (10 Lira)

YEŞİL PAPA

Asturias'ın «Guatemala halkının nasıl sömürüldüğünü» anlatan şiir dolu romanı Cemal Süreyanın güzel Türkçesiyle dilimize kazandırıldı. (15 Lira)

GÖZLERİ AÇIK GİDENLER

Asturias'ın «Benim en iyi eserim» dediği büyük roman. Guatemalıların sömürücülere ve diktatöre başkaldırışlarının destanı. Bir bakıma «Yeşil Papa»nın devamı ve sonu. Çeviren Erdoğan Tokatlı (Birinci cilt 10 lira)

Genel Dağıtım: CEM YAYINEVİ

Tan Ap. Cağaloğlu - İstanbul

" Guatemala
Efsaneleri "
Orta ve Güney
Amerika' nın
en büyük yazarı
Asturias'ın
ilk eseridir.

Maya motifleriyle süslü esere
Paul Valery'nin önsözü ile
Asturias ve eserleri üzerine
bir yazı eklenmiştir.